

UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za družbene vede

Alenka Bučan

Mentor: doc. dr. Gregor Petrič
Somentorica: doc. dr. Karmen Erjavec

MEDIJI IN PERCEPCIJA NASILJA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

Hvala staršem, da sta verjela vame in me spodbujala na vsakem koraku!

In hvala mojemu Robiju za podporo in razumevanje!

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a Alenka Žučan, z vpisno številko 21015229,
rojen/-a 6.9.1980 v kraju Ljubljana, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

Mediji in percepcija nasilja

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagijatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagijatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 4.9.2006

Podpis avtorja/-ice:

Mediji in percepcija nasilja

V različnih žanrih medijskih vsebin je prikazovanje nasilja vse bolj prisotno. S pristranskim in senzacionalističnim prikazovanjem nasilja v žanrih medijskih vsebin ustvarjajo prestrašeno družbo posameznikov. V diplomski nalogi sem raziskovala vpliv gledanja različnih žanrov medijskih vsebin, zaradi njihove vsebinske specifičnosti, na strah pred možnostjo lastne viktimizacije in na preventivno samozaščitno vedenje na nereprezentativnem vzorcu študentov z uporabo kultivacijske teorije množičnega komuniciranja. Predvsem sem poskušala preveriti ali teoretska izhodišča kultivacijske teorije veljajo tudi za slovenski družbeno kulturni prostor. Dejstvo je, da se medijski prostori različnih držav med seboj razlikujejo in zato imajo tudi njihove vsebine različne vplive na njegovo občinstvo. Cilj diplomske naloge je bil torej preučiti vpliv različnih žanrov medijskih vsebin na vedenje respondentov glede na njihove demografske lastnosti. Ugotovitve raziskave kažejo, da kljub šibkim koeficientom skupnega učinka je kultura prisotna pri določenih ljudeh, negativna pri drugih tipih ljudi in pri nekaterih skupinah neobstoječa.

Ključne besede: teorije množične komunikacije, kultivacijska teorija, izpostavljenost različnim televizijskim žanrom, strah pred viktimizacijo, preventivno samozaščitno vedenje

Mass media and perception of violence

In different genres of mass media the broadcasting of violence is with every day more present. With biased and sensationalistic broadcasting of violence in mass media content they are creating a society of scared individuals. In the diploma I was exploring the influence of viewing different genres of mass media content on fear of victimization and on self defensive actions using a sample of students. The purpose of the diploma was to analyze the influence of mass media content on behavior of respondents with controlling by their demographic characteristics. For design an empirical model I leaned on the theoretical presumptions of cultivation theory. The main purpose was to test if assumptions of cultivation theory sustain in our social-cultural space. Main fact is that the mass media space in every country is different from the other and so we can expect that mass media content has different effect on their audience in different country. In my survey I find that although the relationship between heavy television viewing and cultivation indicators is weak, but it is present in some groups, negative at the others and with some also nonexistent.

Keywords: theories of mass communications, cultivation theory, exposure to different television genres, fear of victimization, self defensive action

Kazalo

1	UVOD	7
2	TEORIJE MNOŽIČNEGA KOMUNICIRANJA	9
2.1	MAKRO PRISTOPI.....	10
2.1.1	<i>Teorija množične družbe</i>	10
2.1.2	<i>Marksistični pristopi in kritična teorija</i>	11
2.1.2.1	Politično – ekonomska teorija.....	12
2.1.2.2	Hegemonistična teorija.....	13
2.1.2.3	Frankfurtska šola.....	14
2.1.2.4	Sociološko – kulturni pristop ali kritična kulturna teorija.....	15
2.1.3	<i>Teorija medijske strukture in funkcije</i>	17
2.1.4	<i>Normativna teorija medijev</i>	17
2.2	TEORIJA POMENOV.....	18
2.3	TEORIJA OBČINSTVA IN UČINKA.....	19
2.3.1	<i>Teorija učinka</i>	20
2.3.2	<i>Teorija občinstva</i>	20
3	KULTIVACIJSKA TEORIJA	22
3.1	OBSEG NASILJA NA TELEVIZIJI.....	22
3.2	KULTIVACIJSKA ANALIZA.....	23
3.3	KULTIVACIJSKA RAZISKOVANJA V ZDA.....	25
3.4	RAZISKOVANJA V DRUGIH DRŽAVAH.....	27
3.4.1	<i>Evropska družboslovna raziskava</i>	29
3.5	KRITIKE TEORIJE.....	32
4	RAZISKAVA IZPOSTAVLJENOSTI MEDIJSKIM VSEBINAM	35
4.1	TEORETSKI MODEL.....	36
4.1.1	<i>Definicije pojmov</i>	36
4.1.2	<i>Hipoteze in argumentacija</i>	36
4.2	VZOREC IN ZBIRANJE PODATKOV.....	37
4.2.1	<i>Osnovne karakteristike vzorca</i>	38
4.3	OPERACIONALNI MODEL.....	39
4.3.1	<i>Indikatorji in univariatna analiza</i>	39
4.3.1.1	Izpostavljenost nasilnim žanrom.....	39
4.3.1.2	Strah pred viktimizacijo.....	42
4.3.1.3	Samozaščitno vedenje.....	44
4.3.2	<i>Karakteristike gledalcev televizije</i>	47
4.3.3	<i>Bivariatna analiza</i>	49
4.3.4	<i>Regresijska analiza</i>	50
4.3.5	<i>Interpretacija pojasnjevalnega modela</i>	53
5	ZAKLJUČEK	54
6	LITERATURA IN VIRI	57

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za "občutek varnosti" glede na količino gledanja TV in demografijo (ESS 2002, n=36,037).....	30
Tabela 3.2: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za "občutek varnosti" glede na količino gledanja TV in demografijo (ESS 2004, n=40,136).....	30
Tabela 4.1: Izpostavljenost žanrom vsebin – indikatorji.....	40
Tabela 4.2: Opisne statistike za spremenljivko <i>izpostavljenost žanrom vsebin</i>	41
Tabela 4.3: Strah pred viktimizacijo – indikatorji.....	42
Tabela 4.4: Samozaščitno vedenje – indikatorji.....	45
Tabela 4.5: Povprečja merjenih indikatorjev in indeksa glede na demografijo (n=278).	48
Tabela 4.6: Pearsonovi koeficienti korelacije.	49
Tabela 4.7: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za kultivacijske indikatorje glede na izpostavljenost žanrom medijskih vsebin na TV in demografijo.	51

Kazalo slik

Slika 2.1: Zemljevid medijskih teorij in procesa množične komunikacije (Vir: McQuail 1985: 54).....	9
Slika 4.1: Teoretski model.	36
Slika 4.2: Struktura vzorca po spolu (n=278).	38
Slika 4.3: Struktura vzorca glede na tip naselja (n=277).	38
Slika 4.4: Struktura vzorca glede na letnik študija (n=276).....	38
Slika 4.5: Struktura vzorca glede na fakulteto (n=276).	38
Slika 4.6: Struktura vzorca glede na starost (n=278).	38
Slika 4.7: Operacionalni model.....	39
Slika 4.8: Povprečne vrednosti za indikatorje na <i>strah pred viktimizacijo</i> (n=273).	43
Slika 4.9: Histogram za <i>strah pred viktimizacijo</i> (n=272).	44
Slika 4.10: Povprečne vrednosti indikatorjev za <i>samozaščitno vedenje</i> glede na spol (n=271).	45
Slika 4.11: Histogram za <i>samozaščitno vedenje</i> (n=270).	46

1 Uvod

Človeštvo je v svoji zgodovini preživelo številna krvoločna obdobja, vendar v nobenem izmed teh obdobj v zasebnem življenju ljudi ni bilo nasilje tako vsakodnevno dostopno. To je predvsem posledica vse večje obsedenosti televizije s prikazovanjem kriminala (Gerbner 1984). Generacijo ali dve nazaj se večina ljudi še nikoli ni neposredno soočila z zločinom kot je npr.: umor, posilstvo, ustrelitev. Zgodbe, ki jih prejemo preko malih ekranov večinoma ne izhajajo iz družine, šole, cerkve ali soseske in pogosto tudi niso del nacionalne države, ampak vse pogosteje prihajajo s strani malo številnih skupin, ki želijo nekaj prodati in zaslužiti (Gerbner 1998). Že najmlajši se naučijo ločiti med informativnimi in drugimi programi še preden znajo govoriti in brati ter so do začetka šole že integrirani v televizijski pogled na svet (Gerbner 1996). Gerbner (1984) pravi, da se ne zavedamo, da postajamo vse bolj zasvojeni z medijskimi vsebinami, saj televizija danes predstavlja vsakdanji ritual, kot ga je včasih religija v predindustrijskih družbah. Zaskrbljenost pa narašča, ker ljudje vse pogosteje gledajo televizijo ne glede na uro in ne glede na vsebino oz. program. Gledajo karkoli je ob izbranem času na televiziji in se ne "vklopijo" v program selektivno in več kot gledajo televizijo, manj selektivni so pri izbiri vsebine.

S prikazovanjem nasilnih vsebin na televiziji mediji neposredno odsevajo razmerje moči v družbi, saj preko različnih vsebin predstavljajo kdo lahko stori karkoli brez posledic (Gerbner 1996). Zaradi vse pogostejšega prikazovanja nasilja v različnih medijskih vsebinah v družbi posledično v družbi nastajajo številne anomalije med razpršenostjo strahu in možnostjo viktimizacije, kjer obstaja več ljudi, ki jih je strah kriminala, kot je dejanskih žrtev. Nikolić-Ristanović (1989: 481) ugotavlja, da sta strah in kriminaliteta pri nekaterih družbenih skupinah povezana: npr. revni ljudje so bolj boječi in primernejši za viktimizacijo, medtem ko se manj verjetne žrtve viktimizacije (ženske, starejši ljudje) bolj bojijo, da bodo sami postali žrtev kriminala. Mediji s pristranskim in senzacionalističnim poročanjem odkritega kriminala več pozornosti namenjajo težjim kriminalnim dejanjem, ki pa jih v primerjavi z večino kaznivih dejanj lažje oblike (kraje, ropi) odkrijejo neprimerno manj, vendar jim mediji kljub temu posvečajo manj pozornosti (Potter 1999). Tako ustvarjajo sliko večje prisotnosti fizičnega nasilja, zaradi česar se nekatere družbene skupine počutijo bolj ogrožene in izpostavljene storilcem kriminalnih dejanj, saj televizijske vsebine percipirajo kot realnost. Kar pomeni, da bodo ljudje, ki več časa namenijo spremljanju medijskih vsebin, bolj verjeli, da so lahko žrtev nasilja. Posledično verjamejo, da so njihove soseske nevarne. Izražajo, da je strah nad kriminalom resen osebni problem in predvidevajo naraščanje kriminala v družbi ne

glede na realno stanje (Gerbner 1996: 12). S tem neposredno ustvarjajo "prestrašeno" družbo, ki je že tako družba tveganja.

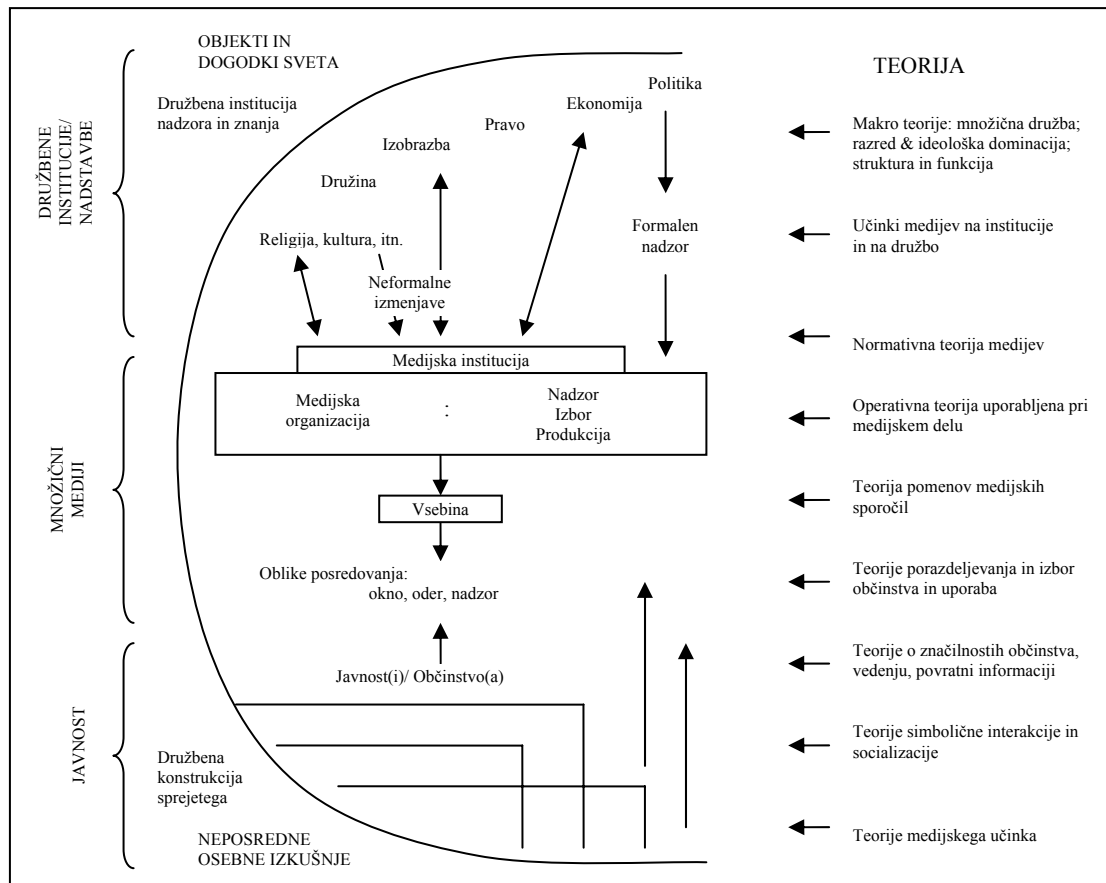
V diplomskem delu bom poskušala pojasniti, kako spremljanje različnih žanrov medijskih vsebin vpliva na vedenje posameznika v družbeno-kulturnem okolju. Poskušala bom ugotoviti ali spremljanje žanrov različnih medijskih vsebin vpliva na ogroženost posameznikov v realnem okolju in na njihovo poseganje po samozaščitnih ukrepih. Mediji nam s sistematičnim posredovanjem sporočil ustvarjajo skupen način razumevanja sveta, saj težijo k ponujanju enotne in relativno splošno sprejete oblike družbene realnosti. Zgoraj omenjena dejstva izhajajo iz kultivacijske teorije, ki jo je uvedel George Gerbner, iz posebnega pristopa študije o preučevanju in raziskovanju medijskih učinkov oz. posledic življenja v množično posredovanem kulturnem in simbolnem svetu televizije.

V diplomskem delu bom naprej na kratko predstavila in opisala različne medijske teorije, kjer bom izhajala predvsem iz McQuailove funkcionalistične delitve teorij. Raziskovalci raznovrstnih področij verjamejo, da imajo množični mediji učinek na družbo, ker drugače ne bi obstajalo toliko različnih pogledov in študij o medijih. McQuail deli teorije v tri večje skupine: makro teorije, teorije pomenov ter teorije občinstva in učinka. Makro teorije zajemajo teorije od množične družbe preko marksistične in kritične teorije pa vse do funkcionalističnih in normativnih teorij. Makro teorijam sem v diplomskem delu posvetila več pozornosti, saj njihove ideje o družbeno-ekonomski strukturi, ideološki usmerjenosti in naravnosti političnega sistema omogočajo prenos njihovih razmišljanj o družbi kot celoti na individualno, empirično preverljivo raven. Predvsem pa so njihove ideje pomembne tudi za kultivacijsko teorijo in za teorije pomenov ter občinstva in učinka. Slednje teorije bom zgolj omenila, saj niso relevantne za pojasnjevanje kultivacijske teorije, ker so se tudi same razvile v podobnem časovnem obdobju.

V nadaljevanju bom predstavila kultivacijsko teorijo, ki predstavlja izhodišče za pojasnjevalni model in raziskavo vpliva gledanja različnih medijskih vsebin na odzivno vedenje posameznika v družbenem okolju, kar je podlaga za raziskovalni del naloge. Raziskati sem želela, kako pogosto študentska populacija, zaradi izpostavljenosti različnim žanrom medijskih vsebin, posega po samozaščitnih ukrepih, zaradi česar se počuti tudi kot možna žrtev kriminala. Za raziskovalni del naloge sem s pomočjo univariatne, faktorske in bivariatne analize terensko zbrane podatke (na ekonomski in medicinski fakulteti) ustrezno pripravila in združila v spremenljivke za končno regresijsko analizo, s katero sem preverila veljavnost izhodiščnega modela in postavljenih hipotez.

2 Teorije množičnega komuniciranja

V zadnjem stoletju nam teorije množičnega komuniciranja omogočajo vpogled v razvoj odnosa med množičnimi mediji in družbo, raziskovanju vpliva medijev ter delovanja množičnih medijev. Začetne perspektive makro teoretikov še danes ponujajo izhodišča za številna raziskovanja.

Slika 2.1: Zemljevid medijskih teorij in procesa množične komunikacije (Vir: McQuail 1985: 54).

Mediji obstajajo v družbah z različnimi družbenimi in ekonomskimi pogoji. Slika 2.1 predstavlja shematičen prikaz teorij množičnega komuniciranja, ki se delijo v tri večje skupine in so osnova za predstavitev in razlago teorij. Makro teorije proučujejo odnos družbenih institucij do medijev. Teorije pomenov obravnavajo sporočilo samo kot najbolj odkrit in javni del medijske organizacije. Teorije učinka in občinstva pa se ukvarjajo predvsem z učinki in vplivi medijev na javnost.

V diplomskem delu sem največ pozornosti posvetila makro teorijam, saj predstavljajo podlago za lažje razumevanje in predstavljanje teorij, ki so se razvile v današnjem sodobnem času.

2.1 Makro pristopi

Makro pristopi so holistični in usmerjeni v raziskovanje družbe od zgoraj navzdol. Veliko pozornosti posvečajo družbi kot viru in proizvajalcu znanja, predpostavljajo pa tudi enotnost medijskega sistema. Makro pristope najdemo v družbenih vedah, ki se opirajo predvsem na zgodovino, ekonomijo in filozofijo (sociologija, politologija).

2.1.1 Teorija množične družbe

Teorija množične družbe poudarja medsebojno odvisnost in povezanost institucij s pojmom moči. Mediji so integrirani z viri družbene moči in tako posledično vsebine medijev pomagajo političnim in ekonomskim interesom "lastnikov" moči. Tako javnost od medijev ne more pričakovati kritične ali stvarne definicije sveta, saj so posredovane medijske vsebine enosmerne. Tako javnost nima možnosti izražanja in odzivanja, ampak samo sprejemanja. Mediji težijo k ustvarjanju stanja, kjer se vse bolj odvisna javnost brez možnosti upiranja prilagodi "svoji usodi" (McQuail 1985, 2005). Mediji kot superiorni dejavnik nad ljudmi odsevajo pogled množične družbe. Pri obravnavani teoriji nam mediji ponujajo pogled na svet, nadomestek za izmišljeno oz. namišljeno okolje, kar je potencialno sredstvo za manipuliranje z ljudmi, saj kratkotrajno in uspešno odvrta pozornost občinstva od njihovih lastnih problemov (McQuail 1985).

Mediji kot osrednja oblika množičnega posredovanja vsebin predstavljajo kulturo, ki se ujema s predstavo množične javnosti, četudi je ta razpršena in razcepljena. Javnost je preko medijev uspešno nadzirana in na nek način od njih tudi zelo odvisna, saj z njihovo pomočjo oblikuje svojo identiteto in samopodobo. Mediji omogočajo nadzor družb velikega obsega, hkrati pa povzročajo tudi oddaljenost posameznika od družbenih institucij, medsebojno izolacijo posameznikov in pomanjkanje občutka lokalne ali skupinske povezanosti (glej McQuail 2005: 95). Croteau in Hoynes (2000: 238) menita, da teorija poudarja vlogo množičnih medijev v poenotenju (in homogenizaciji) neenake in razpršene populacije. Ta tako ostane brez pomembnih osebnih medsebojnih vezi in postane še posebej dovzetna na vplive medijskih sporočil. Jezik teorije množične družbe pa je tako najbolj ustrezal totalitarnim režimom (npr. propagandna uporaba v nacistični Nemčiji in Sovjetski zvezi).

McQuail (1985: 59) povzema, da je teorija pesimistična in zaprta za empirična raziskovanja, vendar je opredelitvi nekaterih družbenih pojavov postavila izhodiščne temelje. Kot teorija medijev se sklicuje predvsem na predstave nadzora in filtriranja, ter prikazuje vpliv le-teh na družbo od zgoraj navzdol. Obravnavana teorija družbe raziskuje le malo številne notranje

povezane posameznike elit, ki pogosto z različnimi sredstvi manipulacije nadzirajo življenje posameznikov znotraj družb velikega obsega. Njihov namen je predvsem doseči nadzor nad široko razpršeno in neorganizirano množico ljudi (McQuail 2005).

2.1.2 Marksistični pristopi in kritična teorija

McQuail (1985) izhodišče marksistične teorije navezuje na trditve Marxa, ki jih je navedel v knjigi z naslovom *Nemška ideologija*. Pomembna je predvsem trditev, da so ideje vladajočega razreda v vsakem obdobju vladajoče ideje. Navedeno trditev lahko interpretiramo na različne načine, posebej kadar gre za njeno interpretacijo v današnjem času. Osrednje vprašanje v marksističnih interpretacijah množičnih medijev ostaja vprašanje moči. Medij kot komponenta institucije vladajočega razreda javnosti omogočajo vpogled v svet, ki se ujema z interesi, znanjem in ideologijo vladajočih družbenih institucij.

Croteau in Hoynes (2000) v marksizmu označujeta pojem ideologija kot sklop prepričanj, ki opravičujejo dejanja predstavnikov oblasti in moči, s katerimi prikrito izkrivljajo realnost. Ideologija zanju predstavlja prevaro oz. mistifikacijo, lahko bi rekli tudi zavajanje interesov in združevanje posameznega izjemnega in splošno razširjeno veljavnega. Becker (1984: 69) dodaja, da ideologijo povezujejo predvsem z oblikovanjem "lažne zavesti" posameznika, ki ni vezana na njegovo pripadnost določenemu družbenemu razredu. Ideologijo lažne zavesti vidi kot močan mehanizem družbenega nadzora, kjer vladajoč razred vsiljuje svoje dojemanje sveta in svoje interese pripadnikom podrejenih razredov. Becker (1984: 72) zaključuje, da ideologija posameznikom vsiljuje svoje razumevanje sveta, kar pa ti prejemajo kot naravno. Mediji so v tem primeru prisiljeni komunicirati v izrazih ideologije vladajočega razreda, ki je večini ljudi že znana.

Osnovna ideološka tendenca vladajočega razreda je preprečiti razvoj in rast delavskih razredov, jih narobe prikazati oz. popačiti in delegitimizirati. Medije uporabljajo le kot sredstvo za širjenje ideologije, ki podpira že obstoječ veljaven red. Javnost bo dobila kar si želi, vendar v mejah varnega za razredno prevlado oz. dominanco (McQuail 1985, 2005). Becker (1984: 67) pravi, da se marksizem ukvarja s preučevanjem medijev kot obliko družbene moči v sodobni družbi in jo predstavi kot možnost za oblikovanje "industrijske zavesti" ljudi. V marksizmu po McQueen (1998: 230) vplivna elita manipulira z mediji in si podreja ideološko vlogo medijev pri ponovnem ustvarjanju *statusa quo*.

Buržoazija nenehno vzdržuje upravičen obstoj svojega nadrejenega položaja z idejami, ki so razširjene in zasidrane v zavesti podrejenih skupin. McQueen (1998: 231) pravi, da vplivne ekonomske in finančne institucije za doseganje svojih interesov nadzirajo delovanje industrije množične komunikacije, tako je posledično dosežena razredna neenakost in neprekinjeno izkoriščanje delavskega razreda. Dokler bodo mediji v lasti buržoaznega razreda, bodo delovali v skladu z njihovimi interesi. Tako bodo uporabljeni kot sredstvo za pomoč pri kreiranju lažne razredne zavesti delavskega razreda in okrepitvi vzpostavljene ideologije (McQueen 2005).

Z marksistično teorijo so bili postavljeni temelji številnih družbenih smeri, znotraj katerih so se razvile štiri pomembnejše teorije: politično-ekonomska teorija, hegemonistična teorija medijev, kritična teorija Frankfurtske šole in sociološko-kulturni pristop. Teorije omogočajo prenos idej in razmišljanj o družbi kot celoti na individualno empirično preverljivo raven, kar je pomembno za razvoj teorij v današnjem času. Iz marksistične teorije izhajajo številne pomembne teorije, vendar sem štirim v nadaljevanju posvetila nekoliko več pozornosti.

2.1.2.1 Politično – ekonomska teorija

Politično-ekonomska teorija označuje pristop, ki se prvotno osredotoča na ekonomsko strukturo medijev in šele nato na njihovo ideološko vsebino (glej McQuail 1985: 60). Za teorijo sta torej odločilna predvsem ekonomski nadzor in logika delovanja trga. Kot pravi McQuail (2005: 563) se mediji sami pogosto odločajo na podlagi ekonomskih in političnih razlogov. V teoriji odločilno vlogo igrajo materialni (ekonomski) dejavniki, predstavlja pogled na medije in družbo in vlogo vladajočih posameznikov v politiki opredeli le kot primarno željo po ekonomski moči. Politični ekonomisti so svoja raziskovanja usmerjali predvsem na področja empiričnih analiz razporeditve medijskega lastništva, na obliko nadzora medijev ter na načine kako delujejo sile medijskega trga. Z njihovega stališča je tako medijska institucija del ekonomskega sistema, ki pa je tesno povezan s političnim sistemom (glej McQuail 1985: 60).

Medijska struktura stremi proti koncentraciji in globalni integraciji razvoja medijev, vendar komunikacijski interesi javnosti kljub temu ostajajo podrejeni zasebnim. Posledica je zmanjševanje neodvisnosti medijskih virov, koncentracija medijev na velikih trgih, izogibanje tveganju in zanemarjanje manjših in revnejših sektorjev potencialnega občinstva. Občinstvo in medijska vsebina nasploh predstavljata potrošniški vidik zasebnim interesom nosilcev

moči, saj ti z zmanjševanjem raznolikosti vsebine medijev povzročajo neizvirnost in nezainteresiranost javnosti.

V svojem delu Murdock in Golding (v McQuail 1985: 60-61) zaključujeta, da učinki ekonomskih sil niso naključni. Osnovna logika stroškov na trgu deluje sistematično, saj utrjuje položaj skupin, ki so se v glavnem že uveljavile na trgu množičnih medijev in izključuje tiste skupine, ki nimajo potrebnega osnovnega kapitala za uspešen vstop na trg. Skupine, ki "obstanejo" ne kritizirajo distribucije bogastva in moči. Stanje je prav nasprotno, saj tisti, ki imajo podporo elite, ne morejo javno izraziti svojega nezadovoljstva, saj ne morejo nasprotovati virom, ki jih tako zelo potrebujejo za učinkovito komunikacijo s širšim občinstvom in hkrati za svoj lasten obstoj.

2.1.2.2 Hegemonistična teorija

Osnovna karakteristika druge šole medijske analize sloni na Gramscijevi ideji "vladajoče ideologije". Hegemonistična teorija se manj osredotoča na ekonomske in strukturalne determinante razredno pristranske ideologije, ampak bolj na ideologijo samo, na oblike njenega izražanja, njen pomen ter mehanizme, s katerimi obstoji in uspeva (McQuail 1985). Hegemonija opisuje določeno obliko moči, ki izhaja iz privzetih ideoloških teženj množičnih medijev z namenom, da podprejo že ustanovljen sistem moči ter izključijo protislovne in konkurenčne vrednote. Gramsci je razumel hegemonijo kot proces v nenehnem ustvarjanju, kjer po Croteau in Hoynesu (2000: 164) ne gre samo za ideološko nadvlado, ampak kot dodaja tudi Becker (1984), dominanten razred usmerja svoj vpliv tudi na kulturno, intelektualno in moralno področje. Tako je delavski razred "žrtev" vladajoče ideologije v različnih družbenih sferah.

Hegemonija deluje na stopnji zdravega razuma posameznika, ki predstave o družbenem življenju prejema kot "naravne" in kot se mu zdijo na prvi pogled. Hegemonistični teoretiki menijo, da je zdrav razum način kako opišemo vsem poznane stvari v družbenem prostoru. Kot pravita Croteau in Hoynes (2000: 165) smo po navadi prepričani, da so zdravorazumske predpostavke stvarne, saj pripadnikom delavskih razredov predstavljajo družbeno konstrukcijo realnosti. Hegemonija kot dominantna oblika delujočega soglasja se ujema z interesi vladajočega razreda, kar dosega s prikritim vplivanjem na delavski razred (glej McQuail 2005: 557). Kljub temu mora biti hegemonija vladajočega razreda po Williamsu (v Carragee 1993: 334) v vsakem obdobju vedno znova ustvarjena, prerojena, "branjena" in

modificirana, saj se ji delavski razred neprestano upira, jo omejuje, spreminja in izziva z družbenimi pritiski.

Medijsko hegemonijo je Altheide (1984: 477) opredelil kot ideologijo, ki se predvsem osredotoča na predstavljanje določenega načina življenja delavskemu razredu in na dojetanje prevladujočih predstav o realnosti v javnih kot tudi v privatnih dimenzijah družbenega življenja posameznikov. Ideologija ni vsiljena podrejenim skupinam s strani dominantnega razreda ali celo navidezen sklop idej v glavah ljudi, ampak predstavlja delavskemu razredu izkrivljeno in deformirano predstavo o resničnem svetu in razrednih razmerjih v njem (McQueen 1998).

Althusser (v McQueenu 1998: 233) se je izrazil, da ideologija predstavlja »navidezna razmerja posameznikov glede na njihove resnične pogoje lastnega obstoja«, vendar ne v smislu, da vladajoč razred vsiljuje svojo ideologijo, ampak je vseprisoten in preudaren kulturni vpliv, ki ponuja pripadnikom delavskega razreda interpretacije izkušenj iz realnosti na prikrit in konsistenten način. Predstavljeno se združuje tudi v kultivacijski teoriji, kjer Gerbner kot ustanovitelj teorije meni, da posamezniki neselektivno uporabljajo medije. Medijske vsebine gledalcem predstavljajo podobno vsebino ne glede izbran žanr programa. Če tudi bodo gledalci selektivni pri izbiri medijske vsebine, se bodo srečali z isto ideologijo v večini medijskih vsebinah, ne glede na izbran žanr programa in tako dominanten razred še vedno dosega utrditev svoje vladajoče ideologije.

Teorija s svojim osredotočanjem na odnos med množičnimi mediji in močjo ponuja izhodišča za preučevanje ideološke vloge medijev, kjer pozornost usmerja predvsem na množične načine reproduciranja in legitimacije družbenih razmerij. Celotno kot analitičen konstrukt hegemonija osvetljuje odnos medijev do družbenih in političnih sprememb, saj se delavski razred sam po sebi podreja kapitalizmu oz. se ne zaveda, da se mu je že podredil (Carragee 1993).

2.1.2.3 Frankfurtska šola

Frankfurtska šola predstavlja tretji marksistični tok, je bolj zgodovinskega pomena in tudi njena intelektualna zapuščina je pomembna. Na medije so gledali kot na močan in vpliven mehanizem za obvladovanje družbenih sprememb. Pripadniki te šole, še posebej Adorno, Horkheimer in Marcusey, so bili zaskrbljeni, saj se napovedane Marxove revolucionarne družbene spremembe niso uresničile. Pri iskanju vzrokov neizpolnitve napovedanih sprememb so se osredotočili predvsem na pojasnjevanje zmožnosti superstrukture množičnih

medijev, ki pa so pod vplivom zgodovinskih procesov in ekonomskih sprememb. Dominantna razredna ideologija je postala s procesi razdiranja in asimilacije delavskega razreda pogoj za ekonomsko osnovo družbe ter ustvarjanje lažnih potreb v njej (McQuail 1985, 2005). Ljudje imajo primarne potrebe po hrani, zavetišču, izobrazbi in svobodi, zato se neposredno vključujejo v procese, ki vplivajo na njihova življenja, delo in družbo v kateri živijo. V kapitalizmu pa so resnične potrebe ljudi skrite za lažnimi potrebami potrošništva (glej McQueen 1998: 232).

Teorija potrošništva izvira iz Marxove knjige *Grundrisse*. Avtor v njej trdi, da imajo objekti potrošnje za uporabnike tudi menjalno vrednost, namesto da bi imeli prvenstveno samo svojo uporabno vrednost. Kulturni proizvodi so na medijskem trgu potrošnikom posredovani kot blago. Pogled teoretikov Frankfurtske šole na "množično kulturo" je pesimističen, kar teoretikom poznejših šol, predvsem mislecem sociološko-kulturnega pristopa, predstavlja povod za ponovno ocenitev popularne kulture (McQuail 2005). Marcuse (v Lee 2005: 13) poimenuje družbe, ki so se oblikovale s pomočjo "kulturne industrije" kot "enodimenzionalno" občinstvo. Kar predvsem velja za tisti del javnosti, ki je bolj dovzeten in občutljiv na sporočila množičnih medijev in se pusti usmerjati hipnotičnemu ustvarjanju množičnega komuniciranja. Posledice so zamegljenost posameznikove realne predstave o strukturi družbe in njegovem podrejanju v njej kar dodatno krepi in ustvarja lažno zavest delavskega razreda (glej McQuail 2005: 116).

Teorija predstavlja intelektualne temelje za razumevanje in videnje procesov množičnega komuniciranja kot manipulativnega in zatiralnega. Ti teoretiki so podprli ideje nadvladajoče dominantne ideologije nad komercialno množično kulturo (glej McQuail 2005: 66). Univerzalna komercialna množična kultura je glavno sredstvo, s katerim je dominantna razredna ideologija dosegla monopolni položaj na trgu. Celoten sistem množične proizvodnje dobrin, storitev in idej se je bolj ali manj v celoti podredil kapitalističnemu sistemu. Osrednja tema teorije je kritična analiza moderne kulture in družbe s pomočjo marksistične tradicije, saj predstavlja medij kot uničujoč del širše kulturne industrije (McQuail 1985).

2.1.2.4 Sociološko-kulturni pristop ali kritična kulturna teorija

Sociološko-kulturni pristop del svojega teoretskega razvoja dolguje Frankfurtski šoli in drugim tradicijam humanistične analize. Označen je kot pozitiven pristop, ki je usmerjen v razlago produkcije množične kulture in s pomočjo popularne kulture poskuša glede na izkušnje različnih družbenih skupin ustrezno opredeliti pomen medijskih vsebin (glej

McQuail 1985: 63). Kritična teorija je prispevala k drugačnemu preučevanju vladajoče ideologije medijev. Drugačnost je opazna predvsem pri razpravah o potrošništvu in vprašanju, kako občinstvo dojema posredovano potrošniško ideologijo (McQuail 2005).

Stuart Hall, ki je največ prispeval k razvoju kulturoloških študij, je predstavil model "zakodiranje – odkodiranje" posredovanega medijskega diskurza. Na eno stran postavlja tiste, ki so uokvirili pomen medijskega besedila, torej proizvajalce, in na drugo stran tiste, ki odkodirajo pomen glede na različne družbene situacije, torej občinstvo (glej McQuail 2005: 117). Hall prepoznava dominantne oblike v posredovanih zakodiranih besedilih medijev in odkriva številne različne načine odkodiranja zaznanih sporočil. Predpostavlja dominantno hegemonično branje prejetih tekstov, katerega spremlja preferenčno branje kot ga ponuja medijsko besedilo (glej McQueen 1998: 237).

Stanković (2006: 75) meni, da je bil Hall kritičen do ameriške empiricistične in behavioistične pojasnitve procesa komuniciranja, saj njihove ugotovitve temeljijo zgolj na zdravorazumski predpostavki, da posredovano medijsko sporočilo doseže prejemnika bolj ali manj nepopačeno. Vendar pa vsi prejemniki ne percipirajo posredovanega medijskega besedila v obliki kot je bilo posredovano in izraženo, saj v procesu posredovanja sporočila prihaja do številnih motenj; prisotnost šuma, popačenje vsebine sporočila, sporočilo ne doseže ciljnega prejemnika (glej McQuail 2005: 65). Ljudje smo po naravi refleksivna in ustvarjalna bitja, zato tudi posredovana sporočila beremo kritično. Stanković (2006: 76) opozarja, da ne smemo zanemariti dejstva, da je različno branje tekstov zagotovilo, da družba ni enotna, ampak je sestavljena iz različnih interesov in družbenih skupin. Kar pomeni, da televizijsko občinstvo ne predstavlja enotne in nediferencirane množice.

Po McQuailu (1985) niso vsi izvajalci "kulturnih študij" marksisti, vendar med njimi obstaja široko sprejeta miselnost, da so splošna struktura družbe in določene zgodovinske okoliščine nujno potrebne za razumevanje delovanja medijev. S svojimi idejami so teoretiki sociološko-kulturnega pristopa dali povod za ponoven razmislek o teoriji ideologije in konstruiranju lažne zavesti delavskega razreda.

2.1.3 Teorija medijske strukture in funkcije

Teorija medijske strukture in funkcije je naslednji makro teoretski pristop, ki predstavlja obliko sociološke teorije. Osredotoča se na razlago ponavljajočih in institucionaliziranih dejavnosti družbe in posameznikov v njej v obliki "potreb" (Merton v McQuail 1985: 64). Posamezniki imajo željo po zadovoljitvi svojih domnevnih potreb predvsem zaradi njihove neskončnosti, reda, integracije, motivacije, usmerjenosti ravnanja in adaptacije.

Teorija medijske strukture družbo opredeli kot sistem povezanih delujočih delov ali podsistemov in enega od teh predstavljajo mediji. Vsak podsistem prispeva potreben del k vzdrževanju družbenega reda. Za organiziranost družbenega življenja je potrebno nenehno vzdrževanje dosledne in celotne slike delujočih entitet družbenega okolja. Mehanizmi, ki prenašajo slike od medijev k družbi z namenom zadovoljitve potreb in želja pripadnikov le-te. Z odzivanjem na zahteve pripadnikov družbe na dosleden način pa mediji dosegajo nenamerne koristi za družbo kot celoto (McQuail 1985).

Strukturalno-funkciološka teorija opisuje medije kot samousmerjen in samopopravljiv sistem znotraj politično sprejetih norm. Teorija se ločuje od marksističnih pristopov zaradi objektivnosti in univerzalne uporabnosti idej. Čeprav je apolitična, v izražanju ustreza pluralistom in se nagiba h konservativnemu do te mere, da medije vidi kot sredstvo za vzdrževanje družbenega reda in ne kot potencialen vir sprememb (glej McQuail 1985: 64).

2.1.4 Normativna teorija medijev

Normativna teorija, kot zadnja teorija makro pristopa, se osredotoča predvsem na vprašanje kako mediji delujejo glede na vzpostavljene družbene pogoje in sistem vrednot (McQuail 1985). Teorija medije povezuje z aktualno obliko politične teorije v družbi oz. sklopom politično-ekonomskih okoliščin in v vsaki družbi prihaja do konfliktov pri izbiri normativne teorije. Lahko bi rekli, da ima vsaka oblika političnega sistema in celo vsaka družba lastno različico medijske normativne teorije. Vendar je teorija kljub svoji povezanosti s političnim sistemom bolj implicitna kot eksplicitna in redkokdaj uzakonjena in kodificirana (glej McQuail 1985: 85).

Teorija je osredotočena na prikazovanje možnih povezav medijev z javnostjo, tako z elito kot z delavskim razredom, ker se ukvarja predvsem z vprašanjem regulacije in nadzora medijev. Teorija določa cilj medijev do družbe in za družbo pričakovane koristi oz. določa, kaj bi

mediji morali nuditi svojemu ciljnemu občinstvu. Normativna teorija v dani družbi zagotavlja kriterij, po katerem bi morali presojeti prikazane vsebine medijev (McQuail 1985). Teorija je »aplikativna za oblikovanje in definiranje nekaterih osnovnih dejavnosti v jedru medijske institucije« (McQuail 1985: 103). Skupno izhodišče večine normativnih idej je, da morajo mediji najprej prepoznati potrebe in interese svojega ciljnega občinstva in šele nato interese političnih strank in države (glej McQuail 1985: 104). Teorija je pomembna tudi zaradi prispevka k oblikovanju in legitimiranju medijske institucije v družbi, hkrati pa ima tudi pomemben vpliv na zadovoljevanje pričakovanj medijskega občinstva in družbenih institucij (glej McQuail 2005: 15).

Navedene predpostavke in »obveznosti« medijev do družbe predstavljajo osrednji predmet proučevanja normativnih teorij. Mediji v svobodni družbi večinoma niso zavezani zadovoljevati pozitivnih vrednot družbe, javnost pa zadovoljitev teh vrednot dojema kot samoumevno. Mediji niso pod nadzorom javnosti in ne delujejo v korist občinstva. Da bodo mediji izpolnjevali zahteve normativne teorije je odvisno predvsem od časa, prostora in okoliščin, v katerih se je oblikovala. Od njih se zahteva, da ne povzročajo družbene škode in lahko samostojno izberejo dogodek, ki ga bodo v posredovanih medijskih vsebinah postavili v ospredje (McQuail 2005). Namen teorije je torej podati način kako bi mediji morali delovati in ne raziskuje niti kako pojasniti in opisati delovanje medijev niti ne predpostavlja možnih učinkov medijskega delovanja na javnost (glej McQuail 2005: 562).

2.2 Teorija pomenov

Teorija pomenov predstavlja drugo skupino teorij množične komunikacije. Središče teorije zavzema notranja struktura sporočila s poudarkom na njegovem odnosu do celotne kulture. Teorija se osredotoča tudi na iskanje možnih načinov kako javnost »bere« sporočila medijev. Besedilo medija je najbolj konkreten, najmanj skrit in študijsko najbolj dostopen element procesa množične komunikacije. Sporočilo je navadno fiksno, javno objavljeno in ustvarjeno sistematično glede na lastna pravila in jezik družbe. Z analizo sporočila lahko določimo njegov kulturni izvor, pomen, namen, uporabo in učinek. Vsebine medijev so najbolj dostopni podatki, ki lahko marsikaj povedo o obliki družbe. Z analizo dostopnih medijskih vsebin v družbi dobimo posredno predstavo o njenih ustvarjalcih in šele nato neposredno predstavo o njegovem občinstvu ali učinku (glej McQuail 1985: 65).

Začetki analize medijskega besedila so kompleksni in jih izvajajo s pomočjo strukturalne lingvistike in semiologije (vede o znakih), kjer največ dolgujejo delu Barthesa in Ecoa. Teorija pravi, da so pravila jezika določena in omejena z notranjo strukturo kulture, iz katere izvirajo in tako vsako dano besedilo ponuja svojo obliko "prednostnega branja". Vendar lahko pomen medijskega besedila razumemo šele, če poznamo pravila in smo predvsem zadostno seznanjeni s kulturo, ki jo preučujemo (glej McQuail 1985: 65).

McQuail (1985) je opredelil nekatere ključne značilnosti teorije. Najprej je izpostavil pomen besedila medijev s pomočjo analize vsebine, ki ni nujno takšen kot ga je predvidil njegov tvorec. Raziskovalci so za poenostavitev analize medijskega besedila predpostavili, da je dan objektivni pomen besedila, ki izhaja iz logike simbolnega rekodirnega medijskega sistema. Nadalje McQuail izpostavlja, da se pristop primarno ne ukvarja le z očitnim, površinskim in dobesebnim pomenom besedila, ampak s prikritimi in hkratnimi pomeni, ki so lahko bili nameravani ali pa tudi ne. Na zadnje izpostavi, da pristop ni omejen samo na analizo medijskih vsebin v pisani obliki, ampak v analizo vključuje tudi slike, zvok in kretnje.

Sporočilo je v teoriji le en element razprave o množičnih medijih, kjer pozornost usmerjajo tudi na omejevanja institucij in družbe znotraj katerih le-ti delujejo. V sedanjem času široka uporabnost slednje perspektive pri analizi medijev izhaja iz dejstva, da ponuja metode za empirično analizo ideologije, možnosti za uporabo analiz pri neverbalnih vsebinah in zaradi možnosti povezovanja dolgo obstoječih tradicij kulturne analize z moderno empirično sociologijo (glej McQuail 1985: 66).

2.3 Teorija občinstva in učinka

Teoriji občinstva in učinka predstavljata zadnjo skupino teorij množične komunikacije. Pri medijski teoriji učinka sem na kratko predstavila zanimanja in aktualna področja povezovanja in sodelovanja teorije s številnimi drugimi teoretskimi pogledi. Nato sem nekaj besed posvetila teoriji, katere središče je občinstvo. Po McQuailu se študije občinstva razlikujejo predvsem glede na določitev politično-kulturnega pogleda na družbo.

2.3.1 Teorija učinka

Teorijo učinka ne oblikuje enotna jedrna misel, ker raziskovalci s pomočjo različnih pristopov preučujejo vpliv medijskih vsebin na javnost. Vsak pristop znotraj teorije učinka oblikuje lastna pričakovanja, kjer jih večina temelji na predpostavki, da se določeni učinki na javnost ponavljajo redno, napovedljivo in do določene stopnje očitno. Analiza procesov medijskih učinkov je bila vedno multidisciplinarna, saj je pogosto sodelovala s sociologijo in psihologijo. Sociologija teoriji učinka zagotavlja osnovne raziskovalne hipoteze, medtem ko psihologija z uporabo eksperimentalnih metod in sredstev operacionalizacije zagotavlja oblikovanje modelov učenja in spremembe stališč (glej McQuail 1985: 67).

Znotraj samih teorij učinka se pristopi med seboj razlikujejo glede na tiste, ki poudarjajo vir, pošiljatelja in sporočilo ter na tiste, ki poudarjajo prejemnika in aktivne uporabnike medijev. Prejemnik se lahko nahaja v situaciji, da ima možnost reagiranja in vplivanja na vsebine medijev. Simbolna interakcija in socializacija sta z začetki dela Meada (in kasneje Blumerja) ter fenomenologa Schutza postali jedro teorije. Z raziskovanji v današnjem času pa teorija učinkov poudarja tudi, da sta pomen sporočila in njegov vpliv na družbo do določene mere odprta za raziskovanja, kjer je potrebno upoštevati stvarno situacijo in razmere v preučevani družbi (glej McQuail 1985: 67).

2.3.2 Teorija občinstva

Teorije občinstva se na podlagi politično-kulturnega pogleda na družbo razdeljujejo na "marksistične" in "liberalno pluralistične". Po Gurevitch idr. (v McQuail 1985: 68) pluralisti vidijo družbo kot kompleks tekmujočih skupin in interesov, kjer nobeden ne prevlada za nedoločen čas. Medtem ko marksisti vidijo kapitalistično družbo kot enorazredno dominacijo, kjer se odločilen nadzor nad družbo koncentrira v monopolnem kapitalu in kot del ideološkega prizorišča, kjer se znotraj prevladujoče miselnosti dominantnega razreda spopadajo različni konfliktni razredni pogledi.

Model "dominacije" ali empirično psihološka perspektiva množične medije vidi kot koristne drugim družbenim institucijam, katere so do določene stopnje med seboj neodvisne (Lee 2005). Medijske institucije so v lasti maloštevilnih dominantnih interesov vladajočih posameznikov, ki so si podobni tako v obliki kot v namenu delovanja. Vladajoči interesi družbi tako določajo načine množične produkcije in širjenja vsebine z omejenim in

nediferenciranim pogledom na svet. Takšno prikazovanje sveta skozi medijske vsebine dosega obširno občinstvo, ki lahko le sprejema prejete predstave o kulturi brez možnosti podajanja kritičnih odgovorov in iskanju alternativnih virov (glej McQuail 1985: 69). V takšnih okoliščinah govorimo o občinstvu kot pasivnem agentu (Lee 2005). Mediji z monopolnim predstavljanjem medijske vsebine javnosti stremijo k ohranitvi medijskega sistema nad javnostjo kot tudi k ohranitvi dominantnih interesov družbe nad njo. V modelu dominacije medijska moč vladajočim posameznikom zagotavlja preprečevanje sprememb in izzive z nenehno legitimacijo trenutnega reda, z izločanjem alternativnih glasov za zmanjšanje kritičnosti javnosti in z nagrajevanjem uslužnosti in podrejenosti javnosti (McQuail 1985).

Na drugi strani pa je "pluralističen"¹ pristop skoraj v vseh pogledih nasproten modelu dominacije, saj sta raznovrstnost in napovedljivost medijskih vsebin poudarjena na vsakem koraku. Razlike so razvidne že pri konceptu družbe, saj ne obstaja združena dominantna elita, ki nadzoruje posredovane medijske vsebine, ampak so le-te odprte za spremembe in demokratični nadzor. Pluralističen model poudarja, da ima raznolika javnost možnost, da izrazi svoje alternativne želje, da se uprejo prepričevanju, da reagirajo in da uporabljajo medije in ne oni njih. »Mediji se bolj odzivajo na želje občinstva kot vice versa« (McQuail 1985: 69). Vendar Lazarsfeld in Merton (v Lee 2005: 8-9) uvedeta termin »aktivno občinstvo, ampak pasivni participanti«, ker je občinstvo lahko aktivno v kritičnem mišljenju in kljub temu ostaja pasivno v svojih dejanjih.

¹ Kritično/ kulturna perspektiva ali tudi "alternativna paradigma" zavzema ideološko stališče pri analiziranju komunikacijskega procesa. Paradigma, ki za raziskovanje sistema množične komunikacije uporablja predvsem širši kontekst družbene strukture s pomočjo kvalitativnih in etnografskih metod in manj uporabljajo empirična raziskovanja tudi ne priznavajo termina "pluralističen liberalizem", katerega so prevzeli številni teoretiki z zahodnih držav (Lee 2005).

3 Kultivacijska teorija

Kultivacijski teoriji sem posvetila več besed, ker nekatere ideje in razmišljanja predstavljajo tudi teoretsko izhodišče za raziskovalni model v empiričnem sklopu diplomskega dela. Teorija razmišljanja teoretikov iz makro pristopov o medijskih učinkih preusmerja na neposredna prepričanja posameznikov o družbi. Kultivacijska teorija je del teorij, ki preučujejo dolgoročne nenameravane učinke televizije na njegovo ciljno občinstvo.

3.1 Obseg nasilja na televiziji

Skrb nad količino prikazanega nasilja na televiziji obstaja vse od njenega začetnega obstoja. Slednje dokazujejo že prva razmišljanja in raziskave Gerbnerja (1995) in sodelavcev, saj že od 50-ih letih prejšnjega stoletja analizirajo televizijske vsebine. Ugotovili so, da nasilne vsebine na New York City televiziji predstavljajo dvetretjini do tričetrtine časa. Raziskava »*Media Violence and Media Influence*«, ki jo omenja Petrovec (2001) iz leta 1996 tudi ugotavlja, da v povprečju 57% programa vsebuje medijsko nasilje, vendar količina prikazanega nasilja na televiziji med posamičnimi programi variira.

Signorelli (v Shanahan 2004) je izhajala iz začetnih analiz ameriških medijskih vsebin Gerbnerja in sodelavcev in nadaljevala z nadzorovanjem količine prikazanega nasilja na televiziji. Predvsem ugotavlja, da je količina prikazanega nasilja na televiziji konstantna, kjer med preučevanim vzorcem programov jih kar 60% vsebuje nasilne vsebine. Opozorila je na ključno razliko med televizijskimi programi iz 60-ih let, 80-ih let in današnjimi. Primerjala je prikazovanje nasilja v programih skozi različna desetletja obstoja televizije in prišla do zaključka, da je v današnjem času manjše število igralcev vključenih v nasilna dejanja, vendar sedaj isto količino nasilja stori manjše število igralcev ključnih za zgodbo.

Na slovenskem prostoru je raziskavo o količini prikazanih nasilnih vsebin na televiziji izvedla Tina Horvat leta 2001. Analizirala je medijske vsebine v času med 17. in 19. uro na programu *Kanala A*, ko televizijo največ gledajo otroci. Njene ugotovitve so zaskrbljujoče, saj so že popoldan na televiziji gledalci imeli možnost videti umor, streljanje, pretepanje in odvržene osebe iz drvečega avtomobila (glej Petrovec 2003: 16).

Na drugi strani je zanimiva tudi raziskava, ki jo je izvedel Dragan Petrovec (2003) na področju primerjave analize osrednjih informativnih oddaj na *POP TV* in *TV SLO 1* kot medijskih vsebin, ki v zaseben prostor gledalca prinašajo nasilje, kriminal, afere, trpljenje in hujše nesreče. V strnjem obdobju slabih treh mesecev so spremljali 114 informativnih

oddaj ter ugotovili, da nekateri dogodki niso bili zastopani v obeh informativnih oddajah, o nekaterih istih dogajanjih so bili predstavljeni različno dolgi prispevki, drugačni spremni komentarji in slike, s čimer so posledično ugotovili tudi kakšno težo dajejo istim dogodkom v vsaki od preučevanih informativnih oddaj medijskih hiš. Na medijski hiši *POP TV* so imeli v povprečju višji delež (40.3%) nasilnih vsebin v celotnem preučevanem obdobju (*TV SLO 1* – 18.2%) in *POP TV* prekaša *TV SLO 1* v izbranem obdobju preučevanja vzorca nasilnih vsebin v kar 88% merjenih predvajanih informativnih oddaj. Nad "krvavimi" informativnimi oddajami se pritožuje tudi čedalje več gledalcev, saj je kar 80% Slovencev prepričanih, da je na televiziji preveč nasilja, kjer sta medijski hiši *POP TV* in *Kanal A* na prvem mestu. Na *POP TV* odgovarjajo, da »profesionalni novinarji dogodkov ne olepšujejo in ne moralizirajo, si nesreč ne izmišljujejo in jih ne prikrivajo. Prizorov nasilja je v informativni oddaji toliko, kolikor se ga zgodi, in je treba o njem poročati« (Petrovec 2003: 18).

Z novo ero in novimi televizijskimi programi je tudi nasilje na televiziji predstavljeno v novih, bolj prepričljivih prizorih, ki delujejo "normalno" in nevidno (npr. situacijske komedije). Zaradi skrbi nad količino prikazanega nasilja na malih ekranih so Gerbner in sodelavci začeli leta 1967-68 *projekt kulturnih indikatorjev*. Vse od takrat, torej že skoraj 40 let, redno, periodično in konsistentno spremljajo in merijo predvajano količino nasilja na ameriški televiziji. V začetnem obdobju projekta kulturnih indikatorjev so gledalci televizijske vsebine izbirali na manj številnih dostopnih kanalih, kjer je bila vsebina bolj enotna kot danes in premikanje po programih je bilo počasnejše. Gerbner je izhajal predvsem iz posameznikove neselektivne uporabe medijev. Pravi, da televizija predstavlja enako vsebino ne glede izbran žanr programa, tako da, četudi so gledalci selektivni, se bodo srečali s podobno vsebino v različnih žanrih medijskih vsebin (Shrum 1999).

3.2 Kultivacijska analiza

Projekt kulturnih indikatorjev sestoji iz dveh delov, kjer se prvi nanaša na vprašanja, ki se ukvarjajo s problemom kaj gledalci vidijo na televiziji, torej merjenje analize vsebine. Drugi del se osredotoča na posledice živeti z in učiti se od televizije, torej kultivacijska analiza (Gerbner 1995). S konceptom "kultivacija" poskuša Gerbner (1998) pojasniti predvsem neodvisno prispevanje gledanja televizije na oblikovanje predstav gledalca o družbeni resničnosti. Spremljanje medijskih vsebin predstavlja gledalcu umetni svet, ki je last televizijskega ustvarjanja in tako posameznik povezuje način življenja v realnem svetu z njim. Torej samo ob dolgoročni, ponavljajoči in konsistentni izpostavljenosti skupnim vzorcem

televizijskih vsebin pričakujemo stabilno kultivacijo in posledično ponotranjenje televizijskih podob o življenju v družbi.

Gerbner (1998: 179) in sodelavci so spremljali dnevni program na televiziji in preučevali razmerje med gledanjem televizije in posameznikovimi predstavami o družbeni realnosti. Dotaknili so se številnih družbenih področij (npr. spol, manjšine, stereotipi starostnih vlog, zdravje, znanost, družina, izobrazbeni dosežki, aspiracije, politična stališča, religija, poroka, delo ter številne druge tematike). S kultivacijsko analizo so preučevali odgovore o stališčih gledalcev do družbene realnosti glede na količino časa, ki jo dnevno namenijo za gledanje predstavljenega sveta preko televizijskih vsebin. Izhodišče teorije je preveriti kakšne odgovore bodo podajali ljudje, ki več časa namenijo gledanju televizije (težki gledalci) na postavljena vprašanja o družbeni resničnosti. Predvidevali so, da bodo težki gledalci medijskih vsebin odgovarjali na način, ki odražajo televizijsko naučenost (bodo podali "televizijski odgovor") v primerjavi z gledalci, ki manj gledajo televizijo.

Gerbner (1998: 181) in sodelavci so gledanje televizije spremljali z multiplim indikatorjem, ki meri dnevno povprečno količino časa, ki ga respondent nameni za spremljanje medijskih vsebin. Zaradi merjenja količine časa gledanja televizije v relativnem smislu so izvedli razlikovanja med lahkimi (od 0 do 2 uri), srednjimi (3 ure) in težkimi (več kot 4 ure) gledalci (glej Hughes 1980: 295). Populacija težkih gledalcev pa predstavlja vzorec respondentov, kjer so preverjali ali prekomerni gledalci percipirajo resničen svet kot nevaren, ker so pogosteje soočeni z nasiljem na televiziji.

Na televiziji so igralci hitro soočeni z nasiljem v primerjavi s posameznikom v resničnem svetu. Ameriške raziskave analize vsebin ugotavljajo, da je več kot polovica televizijskih junakov konsistentno tedensko vključenih v različna kriminalna dejanja. Ugotovitve FBI statistik pa nakazujejo, da v ZDA (od leta 2000 do 2004) upada delež ljudi, ki so žrtve nasilja (Federal Bureau of Investigation 2004). Kljub temu so s kultivacijsko analizo podkrepili trditev, da prekomerno izpostavljanje javnosti televizijskim vsebinam v njih kultivira percepcijo, da je vsak dan več ljudi vpletenih v nasilje. Nasploh so ugotovili, da prekomerni gledalci televizije percipirajo izkrivljeno predstavo o družbi in kriminalu v njej (Nabi in Sullivan 2001). Televizijsko predstavo sveta gledalci hitro privzamejo delno za svojo, četudi verjamejo, da lahko razločujejo med resničnimi in fikcijskimi medijskimi vsebinami. Kot pravi Gerbner (1998) je večina stvari, ki jih pozna javnost oz. misli da jih pozna, skupek zgodb, ki smo jih absorbirali iz televizije in realnih doživetih situacij nas samih ali koga izmed bližnjih.

Kultivacija za Gerbnerja ne predstavlja zgolj enosmeren vpliv televizije na občinstvo, ampak je del trajnega, dinamičnega in trajajočega procesa interakcije med medijskimi sporočili in družbenim kontekstom. Posamezniki, ki prekomerno gledajo televizijo so v vseh oz. večini podali televizijski odgovor. Kultivacija je tako odvisna tudi od količine manifestacije prikazane vsebine, saj je predvsem pomembno ali televizija predstavlja gledalcu dominanten vir informacij. Gerbner in sodelavci ugotavljajo, da lahko tudi osebna interakcija povzroči spremembo, saj so določene skupine ljudi bolj dovzetne na kultivacijske učinke. Iz slednjega je razvidno, da družinsko spremljanje televizije najstnikom zvišuje ali znižuje kultivacijo (Gross in Morgan v Potter 2004). Prav tako bodo otroci, ki so bolj integrirani v skupine prijateljev ali družine bolj odporni na kultivacijo (Rothschild v Potter 2004), kar velja tudi za najstnike, ki so odraščali v religioznem družinskem okolju, četudi bodo predstavljali skupino težkih gledalcev medijskih vsebin (Cohen in Weimann 2000).

Na drugi strani je za kultivacijsko analizo pomembna tudi neposredna izkušnja z nasiljem, saj je razmerje med količino gledanja televizije in strah pred viktimizacijo najmočnejši med tistimi, ki živijo v urbanih območjih. K povečanju občutka ogroženosti vodi tudi občutljivost na različne žanre vsebin, kjer so slednji pojav poimenovali "resonanca" (Potter 2004). Predvsem nekaterim manjšinskim skupinam vsakodnevno realno nasilje in fikcijsko prikazovanje viktimizacije lastne skupine na televiziji dajeta "dvojno dozo" nasilnih vsebin, ki odmevajo in krepijo kultivacijo in so posledično nagnjeni tudi k pretiravanju v percepcijah pogostosti nasilja v njihovem realnem družbenem prostoru (Gerbner 1998).

3.3 Kultivacijska raziskovanja v ZDA

Kultivacijski analizi izhodišča preverjanja razlik med prikazovanjem simbolične realnosti medijskih vsebin in neodvisnega opazovanja ("objektivne") realnosti zagotavljajo razkritje, do kakšne mere so predstavljena televizijska dejstva absorbirana v to kar težki gledalci jemljejo kot za dognana dejstva o svetu. Gerbner (1998) in sodelavci, kot ustanovitelji kultivacijske teorije, so izvedli številne raziskave na ameriškem ozemlju. V nadaljevanju bom podala nekatere njihove ugotovitve, ki veljajo še danes, in jih dopolnila tudi z novimi pristopi kultivacijskega raziskovanja.

Z analizo vsebine so ugotovili, da so v televizijskih dramah podpovprečno zastopani starejši ljudje, vendar je v resničnem svetu populacija nad 65 let v ZDA najhitreje naraščajoč segment. Kljub temu bodo težki gledalci verjeli, da starejša populacija "izginja". Kar je v nasprotju z realnimi dejstvi, saj se z razvojem v znanosti in medicini življenja ljudi

podaljšujejo in živimo dlje, pa težki gledalci kljub temu mislijo, da je starejša populacija vse manj prisotna, ker je manj prisotna v programih medijskih vsebin.

Kultivacijska analiza se usmerja tudi na raziskovanja podobe ženske na televiziji. Ugotovili so, da so tudi ženske podpovprečno zastopane, vendar to med težkimi gledalci še ne ustvari slike, da je žensk v družbi manj, ampak so usmerjeni bolj seksistično kot primerljiva skupina lahkih gledalcev. Dotaknili so se tudi raziskovanja spolnih vlog med otroci in adolescenti, kjer ugotavljajo, da je televizija težkim gledalcem kultivirala stališča kot so: "ženske so najsrečnejše doma pri vzgoji otrok" in "moški se rodijo z več ambicijami kot ženske". Druge študije, ki so se ukvarjale s poroko in delom pa ugotavljajo, da je televizija kultivirala dokaj realistične predstave o poroki, vendar kontradiktorne poglede na delo. Adolescenti, ki so sestavljali skupino težkih gledalcev so stremeli k visokem statusnem položaju z relativno enostavnim delom, ki jim bo zagotavljal visoke prihodke in dolge počitnice in možnost, da počnejo še druge stvari v življenju.

Kot pravi Gerbner se ponavljajoče lekcije skozi različne posredovane medijske vsebine začnejo že v rani mladosti in bodo verjetno kasneje v življenju predstavljale glaven pogled na svet. Televizija za gledalca postaja vse bolj pomemben vir osnovnih vrednot, ideologij, perspektiv, predpostavk, prepričanj in podob o svetu. Primer slednjega označi tudi kot "sindrom zlobnega sveta", saj naša televizijska sporočilna baza gledalcu ne razkrije informacij o sebičnosti ali altruizmu ljudi in ne vedo koliko lahko zaupajo ljudem. V svoji raziskavi ugotavlja, da je dolgoročna izpostavljenost televizijskemu nasilju neizbežen dejavnik, ki v nas kultivira podobo zlobnega in nevarnega sveta. Primerjava odgovorov lahkih in težkih gledalcev dokazuje, da bodo slednji bolj verjeli, da so potrebni večje zaščite, da večini ljudi ne gre zaupati in da ljudje večinoma skrbijo le zase.

Lett in drugi (2001) so šest tednov po grozovitem 11. septembru 2001 v ZDA izvedli študijo na ameriških naključno izbranih študentih o razmerju med gledanjem televizijskega poročanja o terorističnem napadu na osebna čustva in razmerju posameznikov. Primer je zanimiv, ker se prvič osredotočajo na preučevanje vpliva konkretne oblike vidnega nasilja na družbeno skupnost in ne televizijsko prikazovanje nasilja na splošno. Ugotovili so, da več ur kot posameznik gleda na televiziji informativne oddaje o terorističnem napadu, več negativnih emocij izraža proti islamskim kolegom. Nadalje so potrdili, da študentje, ki so več časa spremljali informativne oddaje o terorističnem napadu po 11. septembru islamske posameznike dojemali manj negativno kot gledalci, ki redko spremljajo informativne oddaje. Težki gledalci so bili tudi na splošno bolj pozitivno usmerjeni proti islamskim posameznikom in bolj negativno proti lastnim ameriškim kolegom. Zadnjo ugotovitev so utemeljili s tem, da

televizija na splošno težkim gledalcem prikazuje teroriste kot ekstremiste in jih ločujejo od glavne miselnosti islama.

Odnos med gledanjem televizije in stališči ameriških študentov je preučeval tudi Schrum (1999). Določil je najpogosteje izbran žanr programa med študenti glede na podane različne tipe programov in ugotovil, da so soap opere na dnevnem programu med najbolj gledanimi žanri medijskih vsebin. Študente je tako razdelil v skupine glede na težke gledalce soap oper (več kot 4 ure na teden) in lahke gledalce soap oper (manj kot 1 ura na teden). Med skupinami je preučeval razlike v stališčih pri bogastvu, zakonski neslogi in nezaupanju. Konsistentno z ugotovitvami Gerbnerja in kultivacijsko analizo je ugotovil, da prekomerni gledalci v primerjavi z lahkimi gledalci soap oper izkazujejo bolj nezaupljiva stališča do ljudi in verjamejo, da bodo doživeli zakonske probleme. Pravi, da rezultati okrepijo Gerbnerjevo sporno točko, da televizijska vsebina lahko okrepi stališča gledalca, čeprav izbirajo in gledajo različne medijske vsebine. Gledalcem bodo kljub možnosti izbiranja med različnim medijskimi vsebinami na televiziji predstavljena konsistentna in homogena stališča o družbeni resničnosti.

3.4 Raziskovanja v drugih državah

Izhodišča kultivacijske teorije so primerna tudi za mednacionalne in medkulturne primerjalne študije. Televizijski sistem vsake družbe odraža zgodovinski, politični, družbeni, ekonomski in kulturni kontekst, znotraj katerega se je razvil. Mednacionalne študije so primerne za raziskovanje podobnosti in razlik medijskega sistema izven nacionalnih meja.

Izrael: Cohen in Weimann (2000) sta preučevala učinek gledanja televizije na strah in medsebojno zaupanje med mladino. Osredotočila sta se na preverjanje učinkov različnih žanrov medijskih vsebin s kontroliranjem po različnih demografskih karakteristikah respondentov. Z raziskavo zaključujeta, da kultivacijski "proces" variira glede na tip žanra, karakteristike gledalca in prepričanj, ki so v posamezniku že kultivirana. Rezultati analize kažejo, da ima gledanje nekaterih žanrov vpliv na nekatere gledalce in ima nekaj učinkov na nekatera prepričanja, saj v vsaki demografski skupini obstaja zmeren, ampak značilen kultivacijski učinek, ki se povezuje predvsem s priljubljenostjo žanra v vsaki od preučevanih skupin. Mladostniki iz vernih družin so manj dovzetni na kultivacijo, četudi veliko gledajo televizijo. V raziskavi zaključujejo, da so kultivacijski učinki močnejši med starejšimi najstniki, kar potrjuje Gerbnerjevo ugotovitev za ameriško populacijo, da je kultivacija prikrit učinek, torej je vpliv vsebine programa neočiten in učinki kultivacije so kumulativni.

Avstralija: Ugotavljajo, da je izpostavljenost ameriškim programom (sploh kriminalu in pustolovščini) značilno povezana z visokimi ocenami na indeksu "zlobnega sveta" in "nasiljem v družbi" med avstralskimi študenti. Gledanje avstralskih programov se ni značilno povezovalo z omenjenima indeksoma, ampak so študentje, ki več časa namenijo gledanju ameriških vsebin pogosteje verjeli, da je Avstralija nevarna in zlobna (Hawkins in Pingree v Gerbner 1998).

Novejša študija avstralskega inštituta za kriminologijo iz leta 1996 pa navaja naslednje pglavitne ugotovitve (glej Petrovec 2003: 10):

- gledanje nasilja je povezano z: naraščanjem agresivnosti, zmanjševanjem občutljivosti na nasilje in naraščanjem strahu pred kriminaliteto;
- nasilje v javnih medijih lahko vpliva na nasilna kazniva dejanja (razlogov je več);
- nekateri ljudje (predvsem otroci) utegnejo posnemati televizijsko nasilno vedenje;
- razmerje med opazovanjem nasilnih prizorov in nasilnim vedenjem je dvosmerno: agresivni ljudje pogosteje gledajo nasilne prizore in ljudje, ki opazujejo nasilne prizore, so pogosteje vedenjsko nasilni (študije učinkov pri otrocih, kar preučuje teorija socialnega učenja, saj so na učinke nasilnih prizorov najbolj občutljivi otroci).

Nemčija: Rossler in Brosius (2001) sta v zaporednem eksperimentu med šolskimi otroci preučevala vpliv vsebin pogovornih oddaj dnevnega programa o homoseksualnosti, transeksualnosti in telesnem pircingu. Kontrolni skupini so predvajali druge teme pogovornih oddaj. Po enotedenski končni predstavitvi dnevnih oddaj so obe skupini spraševali, naj ocenijo delež homoseksualcev med populacijo in podajo svoja stališča o njih. Ugotovili so, da je eksperimentalna skupina zaradi enotedenskega izpostavljanja istim pogovornim oddajam precenjevala delež homoseksualcev med populacijo, vendar so izražali bolj liberalna stališča kot primerljiva kontrolna skupina.

Ameriški filmi in druge medijske vsebine so prisotne na malih ekranih številnih držav po skoraj vseh delih sveta in se kombinirajo z drugimi lokalnimi produkcijami. Z medijskimi vsebinami oblikujejo umetne televizijske svetove, ki so kulturno in prostorsko specifični. Kultivacijske raziskave same so večinoma nacionalno specifične zaradi stroškovnih omejitev in različne kulturne navade gledanja televizije. Z nacionalnimi raziskovanji se tako osredotočajo predvsem na pojasnjevanje, do kakšne razsežnosti in na kakšne načine vsak sistem medijskih sporočil prispeva k pojmovanju družbene realnosti. Preučujejo stabilnost in ponavljanje medijskih sporočil in podob. Kot pravi Gerbner (1998: 180) študije drugih držav razkrivajo kompleksne načine vpliva medijskih vsebin na občinstvo, saj lahko gledanje lokalnih ali uvoženih programov doseže različno interakcijo v različnih kulturnih kontekstih.

3.4.1 Evropska družboslovna raziskava

Evropska družboslovna raziskava (ESS) nudi tematsko pestro statistično bazo podatkov. Poglavitni cilj raziskovalne korporacije ESS je kontinuirano in sistematično longitudinalno opazovanje pomembnih stanj in procesov v različnih evropskih družbah (Malnar 2004). Zbrani podatki² so primerni za kakovostno analitično podlago za družboslovne raziskovalce in oblikovalce različnih politik, ki omogočajo tudi mednarodno primerljivost.

S pomočjo zbranih podatkov v 23 različnih evropskih držav sem izvedla kratko raziskavo razmerja med izpostavljenostjo televiziji na občutek varnosti oz. možnost viktimizacije s kontroliranjem po nekaterih demografskih spremenljivkah.

Izpostavljenost televiziji merita spremenljivki:

»Prosimo ocenite, koliko časa na dan gledate televizijo na običajen dan v tednu?« in *»Ponovno povejte za običajen dan v tednu, koliko od časa, ki ga porabite za gledanje televizije, gledate poročila ali oddaje s politično tematiko oziroma tematiko aktualnih dogodkov?«*³

Spremenljivka, ki je predstavljala kultivacijski indikator za strah pred viktimizacijo:

*»Kako varno se počutite (bi se počutili), kadar zvečer hodite (ali bi hodili) sami po vaši soseski?«*⁴

Demografske spremenljivke, ki sem jih uporabila kot kontrolne so bile spol, starost, izobrazba, zaposlitveni status, bivališče in žrtev viktimizacije.⁵ Rezultate za leto 2002 in 2004 prikazujeta Tabela 3.1 in Tabela 3.2, kjer so s poudarjenim tiskom označene statistično značilne povezave pri stopnji značilnosti 0.05.

² Podatki so dostopni na naslovu: <http://ess.nsd.uib.no/webview/index.jsp> (dne: 13. junij 2006)

³ Merita na lestvici: 0 - sploh nič, 1 – manj kot ½ ure, 2 – od ½ ure do 1 ure, 3 – več kot 1 uro do 1½ ure, 4 – več kot 1½ ure, do 2 uri, 5 – več kot 2 uri do 2½ uri, 6 – več kot 2½ uri do 3 ure, 7 – več kot 3 ure

⁴ Meri na lestvici: 1 – zelo varno, 2 – varno, 3 – ogroženo, 4 – zelo ogroženo

⁵ Zaposlitveni status = 1 – zaposlen, 2 – samozaposlen, 3 – ni v plačanem delovnem razmerju

Bivališče (Opis območja, kjer živi respondent) = 1 – veliko mesto, 2 – predmestje ali obrobje velikega mesta, 3 – manjše mesto, 4 – vas, 5 – kmetija ali hiša na deželi

Žrtev viktimizacije (Sam ali član gospodinjstva je bil/a žrtev viktimizacije) = 1 – da, 2 – ne

Tabela 3.1: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za "občutek varnosti" glede na količino gledanja TV in demografijo (ESS 2002, n=36,037).

SKUPAJ		TELEVIZIJA		DEMOGRAFIJA						STATISTIKA MODELA
		splošno gledanje TV	gledanje politike	spol	starost	izobrazba	zaposlitveni status	bivališče	žrtev	popravljen R ²
SKUPAJ		0.082	-0.029	0.243	0.065	-0.061	0.057	-0.181	-0.110	0.139
1	Avstrija	0.049	-0.033	0.157	0.053	-0.077	0.022	-0.089	-0.123	0.069
2	Belgija	0.081	-0.014	0.204	0.052	-0.063	0.028	-0.126	-0.132	0.103
3	Švica	0.047	0.012	0.269	0.093	-0.059	0.026	-0.161	-0.058	0.137
4	Česka	0.068	-0.009	0.208	0.100	-0.035	0.055	-0.188	-0.144	0.142
5	Nemčija	0.074	0.006	0.297	0.082	-0.083	0.050	-0.164	-0.061	0.172
6	Danska	0.085	-0.054	0.343	-0.002	-0.067	0.095	-0.178	-0.022	0.183
7	Španija	0.045	0.049	0.159	0.060	0.007	0.012	-0.304	-0.179	0.195
8	Finska	-0.025	0.041	0.325	0.039	-0.058	0.078	-0.269	-0.030	0.194
9	Francija	0.029	0.045	0.312	0.055	-0.101	0.005	-0.229	-0.159	0.184
10	Velika Britanija	0.056	-0.046	0.335	0.091	-0.084	0.107	-0.198	-0.079	0.202
11	Grčija	0.001	-0.053	0.154	0.056	-0.080	0.053	-0.192	-0.212	0.133
12	Madžarska	-0.024	0.034	0.098	0.060	-0.122	-0.019	-0.197	-0.147	0.082
13	Irska	0.052	-0.022	0.347	0.057	-0.047	0.019	-0.125	-0.099	0.157
14	Izrael	0.046	-0.009	0.247	0.025	-0.087	0.069	-0.123	-0.103	0.119
15	Italija	0.032	-0.056	0.220	0.072	-0.007	0.131	-0.190	-0.163	0.150
16	Luksemburg	0.068	-0.033	0.215	0.039	-0.059	0.019	-0.110	-0.103	0.083
17	Nizozemska	0.047	-0.020	0.237	0.082	-0.090	0.022	-0.226	-0.098	0.153
18	Norveška	0.060	0.019	0.415	0.052	-0.120	0.050	-0.152	-0.049	0.233
19	Poljska	0.002	0.019	0.214	0.111	-0.020	0.051	-0.286	-0.097	0.172
20	Portugalska	0.012	0.059	0.137	0.121	-0.024	0.002	-0.205	-0.175	0.118
21	Švedska	0.087	-0.001	0.337	0.027	-0.094	0.100	-0.216	-0.058	0.203
22	Slovenija	0.011	-0.005	0.207	0.030	-0.066	0.018	-0.167	-0.116	0.089

Tabela 3.2: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za "občutek varnosti" glede na količino gledanja TV in demografijo (ESS 2004, n=40,136).

SKUPAJ		TELEVIZIJA		DEMOGRAFIJA						STATISTIKA MODELA
		splošno gledanje TV	gledanje politike	spol	starost	izobrazba	zaposlitveni status	bivališče	žrtev	popravljen R ²
SKUPAJ		0.101	-0.045	0.234	0.082	-0.083	0.009	-0.169	-0.106	0.126
1	Avstrija	0.122	-0.059	0.194	0.031	-0.079	-0.011	-0.086	-0.130	0.090
2	Belgija	0.049	-0.044	0.249	0.109	-0.079	0.016	-0.175	-0.117	0.137
3	Švica	0.105	-0.036	0.248	0.103	-0.104	-0.069	-0.071	-0.069	0.123
4	Česka	0.091	-0.014	0.112	0.082	-0.064	0.001	-0.099	-0.105	0.056
5	Nemčija	0.083	0.032	0.293	0.117	-0.126	0.001	-0.118	-0.101	0.170
6	Danska	0.093	0.017	0.332	0.021	-0.094	0.022	-0.116	-0.022	0.156
7	Španija	-0.026	0.019	0.199	0.032	-0.111	0.003	-0.204	-0.180	0.122
8	Finska	0.064	-0.002	0.289	0.069	-0.102	0.016	-0.268	-0.102	0.173
9	Francija	0.083	-0.009	0.304	0.081	-0.112	0.009	-0.163	-0.126	0.157
10	Velika Britanija	0.042	0.019	0.296	0.117	-0.096	0.026	-0.206	-0.082	0.166
11	Grčija	0.007	-0.064	0.133	0.105	-0.060	0.006	-0.161	-0.247	0.134
12	Madžarska	0.018	-0.053	0.080	0.065	-0.097	0.007	-0.096	-0.138	0.049
13	Irska	0.067	-0.072	0.332	0.047	-0.104	-0.003	-0.178	-0.085	0.174
14	Izrael	/	/	/	/	/	/	/	/	/
15	Italija	/	/	/	/	/	/	/	/	/
16	Luksemburg	0.080	-0.055	0.260	0.059	-0.154	-0.014	-0.044	-0.089	0.119
17	Nizozemska	0.116	-0.052	0.278	0.064	-0.095	-0.012	-0.202	-0.055	0.162
18	Norveška	0.076	-0.031	0.382	0.095	-0.157	0.007	-0.182	-0.061	0.213
19	Poljska	-0.009	0.030	0.158	0.128	0.002	-0.010	-0.261	-0.102	0.134
20	Portugalska	0.046	0.059	0.149	0.102	-0.050	-0.003	-0.115	-0.276	0.143
21	Švedska	0.060	-0.015	0.325	0.060	-0.140	-0.035	-0.152	-0.072	0.159
22	Slovenija	-0.058	0.084	0.223	0.075	-0.068	0.031	-0.144	-0.054	0.093
23	Slovaška	0.029	-0.103	0.278	0.194	-0.067	0.064	-0.152	-0.101	0.163

Statistika modela popravljen R^2 pove, da je v modelu za leto 2002 14% odvisne spremenljivke občutek varnosti pojasnjeno z neodvisnimi spremenljivkami in v modelu za leto 2004 13% odvisne spremenljivke. Po pregledu skupnih modelov za leto 2002 in 2004 je razvidno, da v povprečju pogostejše splošno gledanje televizije v Evropskih državah povečuje občutek strahu, medtem ko povečano spremljanje aktualnih dogodkov zmanjšuje občutek varnosti.

Rezultati pri predstavljenih državah so podobni rezultatom v skupnem modelu, kjer se največje razlike pri demografiji pojavljajo pri zaposlitvenem statusu. V letu 2002 je na občutek strahu vplival tudi zaposlitveni status, kjer je veljalo, da so osebe, ki niso bile v plačanem delovnem razmerju (šolarji, upokojeni, brezposelni) imele večji občutek strahu kot zaposlene osebe. Medtem ko ima v letu 2004 zaposlitveni status značilen vpliv le še v Švici, kjer se je odnos spremenil, saj je zaposlene bolj strah. Razberemo lahko tudi, da povečanje občutka ogroženosti bolj verjetno občuti ženska populacija. Starejša kot je oseba in nižja kot bo izobrazba večja bo percepcija strahu. Večje kot je mesto, v katerem živi in ima sam izkušnjo z viktimizacijo ali pozna koga z izkušnjo, večjo stopnjo ogroženosti bo doživljal ponoči v lastni soseski.

Že v dveh letih izvajanja Evropske družboslovne raziskave je razvidno, da se je v letu 2004 povečalo število držav, kjer ima količina časa, ki jo na dan respondent nameni za gledanje televizije vpliv na občutek varnosti v lastni soseski. Vendar je zanimivo, da je situacija v drugih državah popolnoma obratna od dobljenega razmerja med slovenskim medijskim prostorom in občutkom varnosti.

Po podatkih ESS je bilo leta 2002 v Sloveniji le 4.6% ljudi, ki sploh ne gledajo TV, medtem ko je bil 2 leti za tem odstotek še nekoliko nižji (3.8%). Narašča pa tudi delež ljudi, ki gledajo televizijo vsaj 2 ali 3 ure dnevno. V letu 2002 v Sloveniji gledanje televizije ni imelo značilnega vpliva, vendar se je situacija v letu 2004 spremenila. Več časa kot je posameznik namenil gledanju televizije povečal se mu je občutek varnosti, vendar se občutek ogroženosti povečuje ob pogostejšem spremljanju informativnih oddaj in oddaj z aktualnimi dogajanjem. Slednje potrjuje možen programsko specifičen vpliv in obraten vpliv splošnega gledanja televizije kot ga predpostavlja kultivacijska teorija.

Za Avstrijo, Belgijo, Irsko, Luksemburg in Nizozemsko velja, da splošno gledanje televizije povečuje občutek strahu, zmanjšujejo pa ga politične in informativne oddaje. Vsekakor pa je potrebno poudariti, da so koeficienti za izpostavljenost televiziji relativno šibki, ne glede na to ali so pri posamezni evropski državi značilni ali ne. Slednje so pogosto očitali Gerbnerjevimi rezultatom kultivacijske analize za ameriški medijski prostor. Učinki so v evropskem (in v

ameriškem) medijskem prostoru po Gerbnerju v nekaterih evropskih državah (Avstrija, Švica, Češka, Nemčija, itn.) kumulativni. V Finski, Madžarski, Španiji, Poljski in Sloveniji so koeficienti obratni kot ga predvideva kultivacijska teorija, medtem ko so značilni učinki v Belgiji in Veliki Britaniji izginili. V Španiji, Grčiji, Madžarski, Poljski in na Portugalskem pa medijski učinki niso bili značilni v nobenem letu raziskovanja. Večina nacionalnih kultur sestoji iz raznolikih tokov, vendar v vsaki obstaja tipično dominanten sklop stališč, vedenj, vrednot in dejanj zaradi različne kulturne navade gledanja televizije, zato se med državami tudi pojavljajo razlike.

3.5 Kritike teorije

Preučevanje kultivacije s pomočjo prednostnega programa, kratkotrajne izpostavljenosti in raznolikosti lahko pojasnimo le nekatere medijske učinke. Kultivacijska teorija zapostavlja nekatere pomembne predispozicije v medijskem raziskovanju, zato se v nadaljevanju posvečam kritikam kultivacijski teoriji, kjer so bile nekatere upoštevane tudi v nadaljnjem raziskovalno-empiričnem sklopu diplomskega dela.

Ne-linearnost: Osnova kultivacijske hipoteze je preverjanje povezave med posameznikovo izpostavljenostjo televiziji in njegovimi odgovori na vprašanja o kultivacijskih indikatorjih. Ob preverjanju korelacij na individualni ravni se le predpostavlja, da obstaja linearen odnos med preučevanimi indikatorji in izpostavljenostjo televiziji. Tako bi morala biti oseba, ki je manj časa izpostavljena televiziji, manj dovzetna za medijske vsebine in tista oseba, ki več časa nameni gledanju televizije, biti bolj dovzetna za vpliv medijskih vsebin. Vendar se redko zgodi, da pri preverjanju linearnosti dobimo pozitivne korelacijske rezultate. Raziskovalci (npr. Diefenbach in West leta 2001) so ob preučevanju linearnosti pri kultivaciji ugotovili, da odnos ni linearen (Potter 2004).

Šibek kultivacijski vpliv: Po opravljeni obsežni reviziji študij na področju raziskovanja televizorja kot konstruktorja realnosti sta Hawkins in Pingree (v Potter 2004) našla številne nejasne indikacije pričakovanega razmerja. Nista našla prepričljivega dokaza o neposrednem razmerju med gledanjem televizije in predstavah o družbeni realnosti. Pravita, da televizija lahko uči o družbeni realnosti, kakor je lahko razmerje med gledanjem televizije in družbeno realnostjo recipročen odnos. Gledanje televizije povzroča, da konstruiramo družbeno realnost na določen način, saj takšna konstrukcija družbene realnosti tudi usmerja naše zanimanje za

gledanje, vendar ne oblikuje naše predstave o družbi v celoti, ker so pomembni še številni drugi dejavniki iz družbenega okolja posameznika.

Drugi avtorji npr. Morgan in Shanahan (v McQuail 2005: 498) sta po pregledu analiz s kulturalističnega področja prišla do zaključka, da se kulturalistični učinki pojavljajo, vendar so v povprečju zelo majhni in šibki. Gerbner in njegovi sodelavci so odgovorili, da se lahko šibke sile skozi čas odrazijo kot močna sprememba, če se pojavljajo konsistentno (glej Potter 2004: 7). Kulturalistični učinki se bodo najverjetneje pojavili v ZDA, kjer je (glavni tok) televizijske vsebine bolj komercialen in manj raznolik. Dokazi o kulturalističnih učinkih v drugih državah so še vedno mešani, saj jih recimo Wober za britansko javnost ni mogel potrditi, kakor tudi ne Doob in McDonald za Kanado (McQuail 2005). Kulturalistični učinki so nizki ali neznačilni tudi pri raziskavi ESS za leto 2002 in 2004.

Programsko specifičen vpliv: V Nemčiji so dokazali šibek učinek pri gledanju nekaterih specifičnih pogovornih oddaj, vendar splošno gledanje televizije ni imelo vpliva. Na Švedskem so z longitudinalnim raziskovanjem preučevali otroke, kjer Gerbnerjeve teorije niso mogli zavrniti, čeprav je tudi niso mogli neposredno dokazati. Izkaže pa se, da bi bilo za preverjanje teorije verjetno najbolj smiselno začeti pri otrocih, ki še niso bili tako dolgo izpostavljeni televizijskemu sistematičnemu prikazovanju vsebin in še nimajo konstruirane predstave o realnosti (McQuail 2005).

V raziskavah, kjer so med otroci preučevali vpliv resničnega lokalnega nasilja na osrednjih poročilih so ugotovili, da so zanje strašljive, ker prikazujejo nasilje v okolju, v katerem živijo. Otroci, ki so pogosteje spremljali večerne informativne oddaje, so višje ocenjevali količino umorov v bližnjem okolju kot otroci, ki jih niso gledali oz. so jih gledali manj. Podobno so ugotovili pri raziskovanju odrasle populacije, kjer težki gledalci prav tako bolj verjetno doživljajo strah in so bolj zaskrbljeni s stopnjo kriminala v njihovi soseski kot primerljivi lahki gledalci (Roskos-Ewoldsen in drugi 2004: 347).

V drugi raziskavi, ki sta jo izvedla Segrin in Nabi (2002) na nikoli poročenih ameriških študentih so preučevali kulturalistične učinke televizije na pričakovanja o poroki. Ugotovili so, da gledanje specifičnih žanrov z romantično vsebino prispeva k predstavam o nerealnih pričakovanjih ljubezenskega razmerja z drugo osebo, medtem ko splošno gledanje televizije ne vpliva. Po istem vzoru so preverjali številne kulturalistične indikatorje npr. percepcije o zaposlitveni vlogi, razvezi, bogastvu, zdravju ter percepciji materializma v družbi, o tradicionalnih spolnih vlogah, o seksizmu, stališčih proti ravnim stereotipom ter številne druge družbeno-politične teme (Potter 2004: 4), vendar so kulturalistični učinki večinoma programsko specifični in ne rezultat vsesplošnega gledanja televizije.

Kritike raziskovalnim izhodiščem: Druga skrb je, da kultivacijsko raziskovanje včasih preveč poudarja odziv posameznika na nasilje v mediju, saj na tak način le povzemajo vsebine sporočila in percepcijo posameznika iz zgodovinskih, političnih in ekonomskih pogojev, ki vplivajo na oba (Carter in Weaver 2003). Kot izpostavlja Gunter (v Carter in Weaver 2003: 11) kultivacijska analiza enostavno samo domneva, da obstaja povezava med vsebino, prikazano na televiziji, in kako bodo posamezniki razumeli svet okrog njih. Pravi, da ni bilo predstavljenega nobenega dokaza ali je prepoznano sporočilo ob analizi televizijske vsebine zaznal tudi sam gledalec.

Drugi so kultivacijsko teorijo kritizirali, ker njene raziskave v veliki meri slonijo le na analizi vsebine medijev, saj niso razlikovali med prikazanim nasiljem in tipom programa. Torej obravnavanje televizije kot enotna aktivnost zanemarja razlikovanja med gledalci, med posredovano vsebino, ki se ji gledalci izpostavljajo in jo spremljajo, in zanemarjajo družben kontekst raznolikosti gledalcev, ki sestavljajo heterogeno občinstvo (glej Cohen in Weiman 2000: 100).

Izpostavljenost televiziji: Nekateri kritizirajo povezavo med spremenljivkama "količina posameznikove izpostavljenosti televiziji" in "odgovori posameznika na vprašanja o kulturnih indikatorjih", ker oba merita na individualni ravni. Raziskovalci niso merili izpostavljenost televiziji skozi čas, ampak so respondente spraševali, koliko časa namenijo gledanju televiziji na običajen dan, s čimer so se preveč osredotočali na tukaj in zdaj in zapostavili spremembe, ki se pojavijo skozi določeno obdobje (glej Potter 2004: 5). Dilema se pojavi v razlikovanju med 20-letno osebo, ki je v povprečju predhodni teden gledala televizijo 3 ure na dan, za katero se tudi pričakuje, da je veliko bolj kultivirana kot 60-letna oseba, ki je v predhodnem tednu gledala televizijo 2 uri na dan. Slednje daje teoriji videz, da je bolj zaskrbljena s časom posameznikove izpostavljenosti televiziji, kot pa televizijska izpostavljenost osebe skozi obdobje njegovega življenja (Potter 2004). Teče razprava, katera mera za gledanje televizije je najbolj primerna za kultivacijsko raziskovanje: splošna pogostost gledanja ali preučevanje programskega gledanja televizije. Greenbergova "drench" hipoteza pravi, da nekatera medijska prikazovanja izstopajo kot bolj vplivna na oblikovanje družbenih percepcij, kjer je medijska vsebina z možnostjo prenosa na posameznike pomembna za kultivacijske učinke (Busselle in drugi 2004).

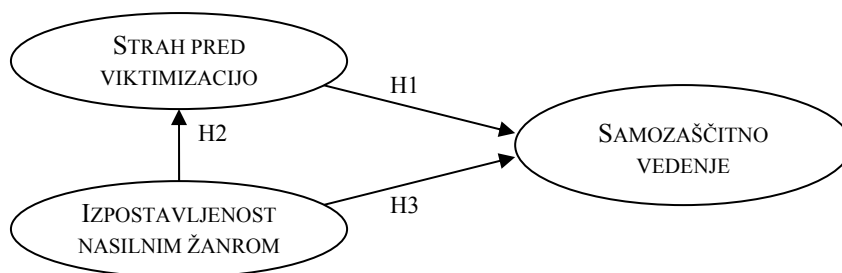
4 Raziskava izpostavljenosti medijskim vsebinam

Teoretsko ozadje kultivacijske teorije sem vzela za izhodišče pri svoji raziskavi, kjer poskušam raziskovalni problem umestiti v naše družbeno kulturno okolje. Izhajam iz nekaterih ugotovitev Gerbnerja in sodelavcev, predvsem da bodo prekomerni gledalci televizije izpostavljeni večji količini nasilnih in kriminalnih vsebin, zato bo njihova predstava o svetu verjetno bolj pesimistična in strah vzbujajoča. Poskusila bom preveriti vpliv gledanja različnih žanrov vsebin na zaznavanje strahu ob potencialno možnih realnih kriminalnih situacijah. Pozorna sem bila na kritike kultivacijske teorije na področju merjenja količine izpostavljenosti televiziji, zato sem standardno spraševanje posameznikov po količini časa, ki ga v povprečju na teden (dan) namenijo gledanju televizije dopolnila z indikatorji, ki merijo pogostost spremljanja (nekaterih) različnih žanrov.

Na drugi strani preverjam ali se ljudje ob spremljanju pogostejšega prikazovanja ekstremnih, nasilnih, vzburljivih in udarnih dogodkov na televiziji pogosteje zatekajo k preventivni samozaščiti na individualni ravni (zaklepajo vrata, izogibajo predhodno stigmatiziranih krajev kot nevarnih). Razmerje izpostavljenosti televizijskim vsebinam na stališča o viktimizaciji ter na vedenjske samozaščitne ukrepe izhaja iz teorije razumnega dejanja (angl. Theory of reasoned action), ki dopolnjuje izhodišča kultivacijske teorije. Pravi, da »se pri posameznikih, ki več časa namenijo gledanju televizije vpliv kaže tako na prepričanjih in stališčih o nasilju v svetu, kakor tudi na namenih po uporabi samozaščitnih dejanj in ukrepov« (Nabi in Sullivan 2001: 807).

Nazadnje preučujem vpliv zaznavanja strahu pred kriminalom na preventivno samozaščitno vedenje posameznikov. Viktimizacija oz. strah pred viktimizacijo postaja v zadnjih letih vse bolj pereč družben problem. Problem bi bilo možno razrešiti s povezovanjem ljudi in krepitvijo družbenih vezi, če bi delovali kolektivno pri reševanju problemov. Vendar se to npr. v ZDA ni zgodilo, ampak imajo sedaj kot posledico nevaren družben prostor, nezaupljive ljudi in negativen pogled na skupnost (Williams in drugi 1994). Posamezniki se lahko vse manj zanesejo na družben sistem za zaščito, kar prispeva k povečanju samozaščite na individualni ravni, ker se strah pred viktimizacijo pri ljudeh povečuje.

4.1 Teoretski model

Slika 4.1: Teoretski model.

S pomočjo teorije sem postavila teoretski model, ki prikazuje neposreden vpliv *izpostavljenosti nasilnim žanrom* na *samozaščitno vedenje*, slednja predstavlja tudi odvisno preučevano spremenljivko in posreden vpliv preko *strahu pred viktimizacijo* na *samozaščitno vedenje*.

4.1.1 Definicije pojmov

Samozaščitno vedenje je izogibanje ali vedenjska omejitev posameznika pred potencialnimi nevarnostmi iz družbenega okolja (Williams in drugi 1994: 324).

Strah pred viktimizacijo je čustven odziv zaradi bojazni ali zaskrbljenosti pred kriminalom, ter zaradi znamenj, ki jih oseba povezuje s kriminalom (Altheide in Michalowski 1999: 480).

Izpostavljenost nasilnim žanrom je količina časa, ki ga gledalec nameni za spremljanje nasilnih vsebin na televiziji. Torej izbranim preferenčnim kategorijam televizijskih programov (Potter 1999; Cohen in Weiman 2000).

4.1.2 Hipoteze in argumentacija

H1: *Strah pred viktimizacijo povečuje samozaščitno vedenje.*

Posamezniki za zmanjšanje strahu pred nevarnostmi veliko investirajo v lastno zaščito, vendar se ti ljudje še naprej počutijo ogrožene, četudi še dodatno zmanjšajo možnosti, da sami postanejo žrtev nasilja (Meško in Pavlovič 1998).

H2: *Izpostavljenost nasilnim žanrom povečuje strah pred viktimizacijo.*

Množični mediji posredujejo "vale kriminala" ter subjektivne vtise o nasilnih dejanjih v družbi. Na ta način, seveda z načinom selektivnega obveščanja, usmerjajo kolektivno (družbeno) zavest, saj nam podajajo spremenjeno in predvsem popačeno sliko o strukturi kriminala (pogostost, mesto dogodka in tip žrtve) (Schneider v Nikolić-Ristanović 1989: 484).

H3: *Izpostavljenost nasilnim žanrom povečuje samozaščitno vedenje.*

Televizija oblikuje vedenje množičnega občinstva. Sama skrb, da lahko prekomeren gledalec televizije razvije stališče, da je svet zlobno in nevarno mesto, se odraža v prepričanju, da lahko izkrivljeno zaznavanje okolice vpliva na dodatno investiranje v osebne varnostne ukrepe npr. dodatna ključavnica na vratih (Nabi in Sullivan 2001).

4.2 Vzorec in zbiranje podatkov

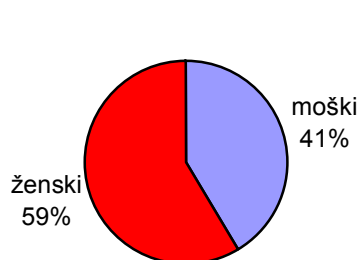
Podatke smo terensko zbirali v mesecu aprilu 2005 na ekonomski in medicinski fakulteti.⁶ Anketiranje je bilo prostovoljno in anonimno ter je potekalo v avli fakultet, v kotičkih za učenje, v času odmora tudi v predavalnicah. Razdeljenih je bilo 300 anket, od tega je bilo vrnjenih 93% anket. V povprečju so anketirani študentje za reševanje porabili približno 15-20 minut.

Anketni vprašalnik je vseboval 18 sklopov vprašanj zaprtega tipa in pet osnovnih demografskih spremenljivk (spol, tip naselja, letnik študija, ime fakultete in starost).⁷ Vprašalnik je bil obsežen, nekaterim se je zdel predolg (od 280 vrnjenih anket jih je bilo 3% nerešenih do konca) in celo prezahteven. Drugim anketiranim študentom je bila anketa zanimiva in jih je zanimalo ali bodo rezultati tudi kje objavljeni.

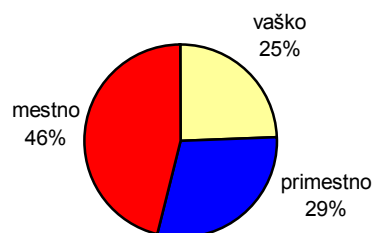
⁶ Ciljna populacija so bili študenti, vendar vzorec ni reprezentativen za celotno študentsko populacijo. Vsi študentje niso imeli enake možnosti, da bi bili izbrani v vzorec, saj je anketiranje potekalo le na eni naravoslovni (MF) in eni družboslovni (EF).

⁷ Za diplomski raziskovalni del sem iz celotnega vprašalnika uporabila za empirično analizo le 3 sklope.

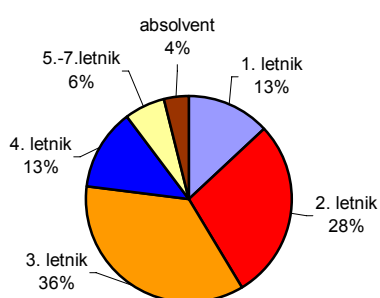
4.2.1 Osnovne karakteristike vzorca

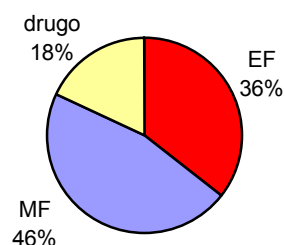
Slika 4.2: Struktura vzorca glede na spol (n=278).

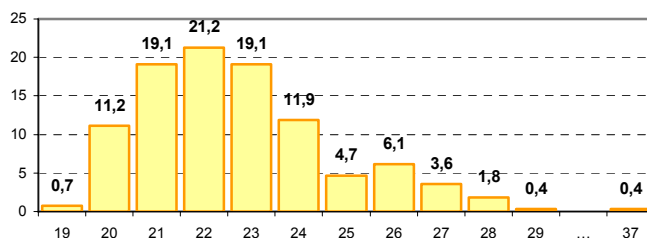
Slika 4.3: Struktura vzorca glede na tip naselja (n=277).

Slika 4.4: Struktura vzorca glede na letnik študija (n=276).

Slika 4.5: Struktura vzorca glede na fakulteto (n=276).

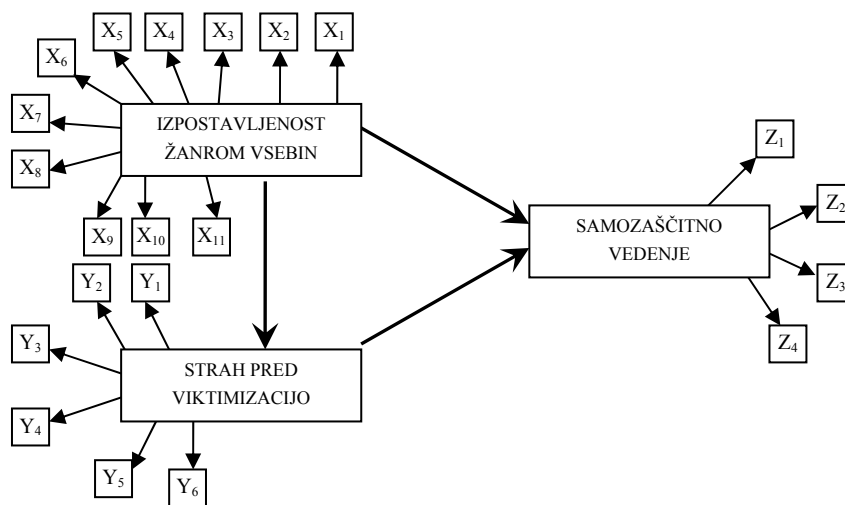

Slika 4.6: Struktura vzorca glede na starost (n=278).

V celotnem vzorcu anketiranih študentov je 59% žensk in 41% moških. Večinoma prihajajo iz mestnega okolja (46%), skoraj tretjina študentov je primestnih (29%) in četrtnina iz vasi. Prevladujejo študentje iz 2. in 3. letnika (28%, 35%). Večino vzorca predstavljajo študentje iz naravoslovne fakultete (MF – 46%), sledijo študentje iz EF (36%). V vzorec so kljub temu zajeti tudi študentje iz drugih fakultet (18%), saj so imeli nekateri na izbranih fakultetah anketiranja predavanja in so bili zaradi naključne izbire študentov zajeti v vzorec. Velik delež anketiranih študentov je starih od 21. do 23. let (59%).

4.3 Operacionalni model

Operacionalni model prikazuje število indikatorjev za vsako merjeno spremenljivko.

Slika 4.7: Operacionalni model.

Predstavila sem razlago in argumentacijo za hipoteze raziskovalnega problema, kjer so s pomočjo zbranih podatkov hipoteze tudi preverjene. Preverjala sem nekatera izhodišča kulturalne teorije v našem družbeno-kulturnem prostoru na nereprezentativni študentski populaciji.

4.3.1 Indikatorji in univariatna analiza

V nadaljevanju sem predstavila uporabljene indikatorje za raziskavo, kjer zanje prikazujem tudi opisne statistike. S pomočjo statističnih metod sem z indikatorji preverila veljavnost izhodiščnega modela.

4.3.1.1 Izpostavljenost nasilnim žanrom

Televizijsko občinstvo je sestavljeno iz različnih tipov ljudi z raznolikimi izkušnjami, zato tudi posredovana vsebina televizije ni homogena. Gledalci po lastni preferenčni odločitvi izbirajo na televiziji programe, ki jih bodo gledali, ker so bolj naklonjeni izbiri le določenih tipov žanrov. Žanr predstavlja kategorijo programa, ki ga povezujejo sorodne zakonitosti produkcije in razvoja zgodbe. Vsebujejo tudi določene norme o načinu oblikovanja vsebin, s čimer medijskim vsebinam določajo zvrst (npr. komedija, drama ali grozljivka) ter vsebini določijo stvarnost ali fiktivnost, žalost, smešnost ali napetost itn. Žanri se razlikujejo tudi

glede osredotočenosti na družbeno realnost, saj se podoba prikazanega sveta razlikuje glede na posamezen žanr (Cohen in Weimann 2000).

Definicija za pojem *izpostavljenost nasilnim žanrom* je bila izhodišče za oblikovanje sklopa enajstih indikatorjev, ki merijo pogostost posameznikovega spremljanja različnih televizijskih žanrov. Cohen in Weimann (2000) pravita, da se prikazan televizijski svet skozi različne tipe žanrov spreminja. Dilema ni le v tem, da različni žanri prikazujejo konfliktne predstave sveta, ampak da se osredotočajo na različne aspekte vsebinskega prikazovanja družbene resničnosti. V raziskavi sem tako preverjala vpliv izpostavljenosti študentov tudi drugim žanrom vsebin in ne samo nasilnim vsebinam. Podobne raziskave so že bile izvedene, kjer se je izkazalo, da je kontroliranje po drugih žanrih vsebin boljše kot preučevanje vpliva izključno nasilnih medijskih vsebin.

Upoštevala sem kritike, ki jih je kultivacijska teorija prejela na osnovi merjenja količine posameznikove izpostavljenosti televiziji in sem v slednji raziskavi spraševala respondente po pogostosti spremljanja različnih tipov žanrov.⁸ Za vsak žanr sem podala tri primerke filmov ali oddaj, da so respondenti lahko prepoznali in vsebinsko umestili vsakega od navedenih žanrov. V nadaljevanju sem preverjala kako pogostost gledanja različnih žanrov medijskih vsebin vpliva na merjene kultivacijske indikatorje (*strah pred viktimizacijo in samozaščitno vedenje*).

Tabela 4.1: Izpostavljenost žanrom vsebin – indikatorji.

Oznaka iz operacionalnega modela	Indikatorji za <i>izpostavljenost žanrom vsebin</i>
X ₁	akcijski film (npr. Reševanje vojaka Ryana, Gladiator, Poslednji samuraj)
X ₂	grozljivka (npr. Petek 13, Krik, Krog)
X ₃	kriminalka (npr. Boter, Kazino, Ameriški psiho)
X ₄	triler (npr. Ko jagenički obmolknejo, Hannibal, Memento)
X ₅	zvrst raziskovalno dokumentarnih oddaj kot so Dejanske avtopsije, Skrivnosti mafijskega morilca, Mafijski morilec in psihiater ⁹
X ₆	zvrst dokumentarnih oddaj o nesrečah in kriminalu kot so Jedrska katastrofa v Černobilu, Slovenska kronika, Pokol na šoli Columbine High
X ₇	poročila in druge informativne oddaje (npr. 24ur, Dnevnik, Odmevi)
X ₈	romantične filme (npr. Dnevnik Bridget Jones, 50 prvih poljubov, In prišla je Polly)
X ₉	situacijske komedije (npr. Will in Grace, Oh, ta sedemdeseta, Seinfeld)
X ₁₀	soap opere (npr. Srčna dama, Vrtnarjeva hči, Klon)
X ₁₁	drame (npr. Biti John Malkovich, Rekviem za sanje, Prvinski nagon)

⁸ Kljub temu nismo zajeli vseh tipov žanrov, ki se pojavljajo med vsebinami na televizijskih programih.

⁹ Pred začetkom in v času anketiranja so na komercialni televiziji POP TV predvajali našete oddaje vsak teden v poznih četrtkovih urah (med 11 in 12) približno kakšne tri mesece.

Indikatorji so merili pogostost gledanja na lestvici: 1 – nikoli, 2 – enkrat na mesec, 3 – večkrat na mesec, 4 – večkrat na teden, 5 – vsak dan, kjer višja vrednost pomeni tudi večjo preferenco žanra za posameznika. Osnovne statistike žanrov predstavlja naslednja tabela.

Tabela 4.2: Opisne statistike za spremenljivko *izpostavljenost žanrom vsebin*.

Ime indikatorja	n	min	max	povprečje	std. odklon	asimetrija	sploščenost
X ₁ AKCIJA	278	1	5	2.25	0.82	0.79	0.98
X ₂ GROZLJIVKA	279	1	5	1.75	0.77	0.79	0.35
X ₃ KRIMINALKA	277	1	5	2.23	0.80	0.41	0.28
X ₄ TRILER	277	1	5	2.12	0.83	0.89	1.31
X ₅ DOKUMENTARNE ODDAJE	274	1	5	2.24	1.02	0.42	-0.60
X ₆ ODDAJE O NESREČAH	277	1	5	2.27	0.97	0.48	-0.21
X ₇ INFORMATIVNE ODDAJE	276	1	5	3.79	1.04	-0.84	0.16
X ₈ ROMANTIKA	277	1	5	2.29	0.90	0.659	0.508
X ₉ KOMEDIJA	273	1	5	2.91	1.084	-0.05	-0.813
X ₁₀ SOAP OPERA	276	1	5	1.60	0.995	1.648	1.884
X ₁₁ DRAMA	279	1	5	2.33	0.805	0.366	0.170

Iz tabele je razvidno, da najpogosteje (do večkrat na teden) na televiziji študentje spremljajo poročila in druge informativne oddaje. Medtem ko ostale žanre gledajo manj pogosto, med katerimi po najnižji gledanosti izstopa žanr grozljivke (1.75) in soap opere (1.6). Povprečja indikatorjev se gibajo med 1.6 in 2.9¹⁰, kar dokazuje, da študentje redko spremljajo podane zvrsti na televiziji, večinoma enkrat do večkrat na mesec (z izjemo dnevnika in drugih informativnih oddaj – 3.79). Skoraj vsi indikatorji, razen informativne oddaje in situacijske komedije, so asimetrični v desno, kjer ima žanr soap opere najbolj koničasto porazdelitev. Dokaj koničasto porazdelitev pa imata tudi žanra triler in akcija.

Gledalci se na podlagi lastnih preferenc odločijo, katere žanre bodo spremljali in so potemtakem izpostavljeni predstavitvi drugačnemu pogledu na svet od gledalcev, ki izbirajo druge žanre. Svet predstavljen v prisrčnih komedijah je povsem drugačen od predstavljenega sveta v akcijskih filmih in grozljivkah, kakor svet na informativnem programu ni primerljiv s predstavljenim svetom v soap operah ipd. Torej, če medijska vsebina oblikuje naša stališča in vpliva na naše predstave o svetu, se zdi razumljivo, da različni žanri oblikujejo različna stališča (Cohen in Weimann 2000).

¹⁰ V lestvico pogostosti gledanja različnih zvrsti na televiziji bi bilo pri filmskih žanrih smiselno vključiti tudi kategorijo »manj kot mesečno«, predvsem zaradi velikega zgoščanja vrednosti na kategorijah »nikoli« in »enkrat na mesec«. Nekdo lahko gleda določeno zvrst filma, vendar ga gleda samo nekajkrat na leto oziroma manj kot mesečno. S tem bi dobila še eno skupino študentov in boljši merski inštrument, saj bi se tudi same vrednosti na indikatorjih porazdeljevale bolj simetrično.

4.3.1.2 Strah pred viktimizacijo

Druga neodvisna spremenljivka in obenem kultivacijski indikator iz operacionalnega modela je *strah pred viktimizacijo*. Sestavljena je iz sklopa šestih indikatorjev, ki opisujejo različne potencialno mogoče realne situacije, v katerih se lahko posameznik znajde. »Vsebinski namen oblikovanja indikatorjev temelji predvsem na doseganju spodbuditve razmišljanja o kriminaliteti pri tistih, ki do sedaj o tem niso niti razmišljali« (Meško in Areh 2003: 2).

Tabela 4.3: Strah pred viktimizacijo – indikatorji.

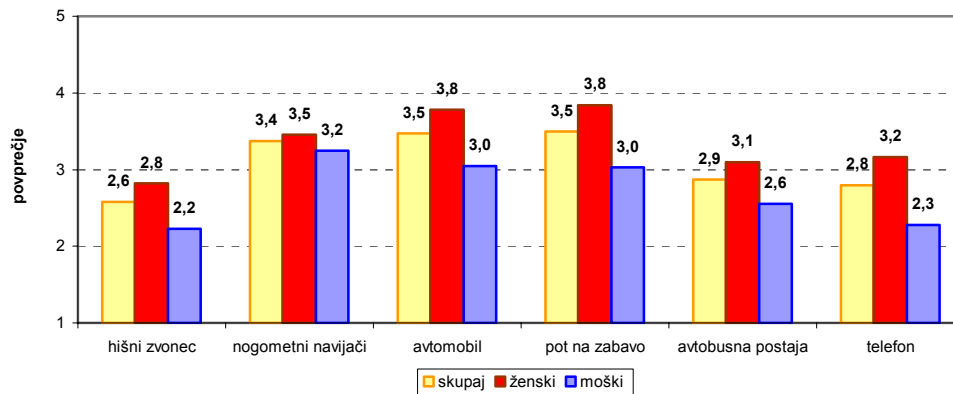
Oznaka iz operacionalnega modela	Indikatorji za <i>strah pred viktimizacijo</i>
Y ₁	Zvečer si sam(-a) doma. Pozno je. Nekdo zvoni, ti pa ne pričakuješ nikogar.
Y ₂	Domačini so izgubili pomembno nogometno tekmo. Navijači so razočarani nad izidom in povzročajo izgrede. Nepričakovano se znajdeš pred večjo skupino navijačev.
Y ₃	Zvečer neseš smeti v smetnjak. Zagledaš dva moška, ki gresta mimo parkiranega avtomobila. Ko opazita, da ju gledaš, stopita proti tebi.
Y ₄	Povabili so te na zabavo v soseski, ki je ne poznaš dobro. Z avtobusom se odpraviš tja in moraš do kraja zabave še nekaj časa peš. Ugotoviš, da si se izgubil in opaziš, da za tabo hodi skupina pijanih mladostnikov, ki dajejo o tebi neprijetne pripombe.
Y ₅	Neko popoldne stojiš na avtobusnem postajališču, ko pride mimo skupina razposajenih 15-16 letnikov. Pričnejo brcati stebre avtobusnega postajališča in risati grafite.
Y ₆	Zvečer greš ven. Ko prideš do vrat, zazvoni telefon. Dvigneš slušalko, vendar na drugi strani ni odziva. Slišiš le enakomerno in globoko dihanje. Vprašaš, kdo je tam, tedaj pa je zveza prekinjena.

Izvedena pilotska študija pri predmetu *Raziskovanje javnega mnenja* je po primerjavi porazdelitev vrednosti po indikatorjih razkrila, da odstopa en indikator¹¹, ki tudi ni značilen za naše kulturno okolje kot se je izkazal za značilnega v Veliki Britaniji, kjer imajo večjo motoristično populacijo. Oblikovala sem novo situacijo (Y₂), ki je kulturno bolj značilna za naš družbeni prostor.

Prvič so indikatorji (razen Y₂) uporabljeni v raziskavi dela Van der Wurfa in sodelavcev (leta 1989), kasneje so vprašalnik posodobili Farrall in sodelavci leta 1997. Oblikovali so dokaj splošen vprašalnik za merjenje strahu pred kriminaliteto, zato je uporaben v različnih kulturnih okoljih (Meško in Areh 2003). Uporabili so predvsem kratke opise dogodkov (vinjete), ki se nanašajo na viktimizacijo, zato so indikatorji uporabljeni za spremenljivko *strah pred viktimizacijo*, saj so se že v predhodnih raziskavah izkazali kot dober merski inštrument.

¹¹ »Potujete po mestu, v katerem še niste nikoli bili. Radi bi telefonirali domov in sporočili, da se boste pozno vrnili. Ker ne nadete telefonske govorilnice, greste v prvi bife in pokličete od tam. V bifeju pa je večja skupina motoristov.«

Stopnja ogroženosti v opisanih situacijah je bila merjena na 5-stopenjski lestvici: 1 – zelo varno, 2 – precej varno, 3 – niti-niti, 4 – precej ogroženo in 5 – zelo ogroženo, kjer se povprečja indikatorjev gibljejo med 2.58 in 3.50. Študentje se v nekaterih predstavljenih vinjetah počutijo precej varno oz. ne vedo kako varno ali ogroženo bi se naj počutili v posamezni od opisanih situacij.

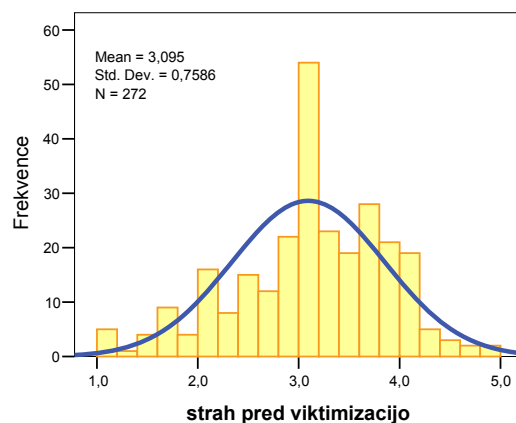
Slika 4.8: Povprečne vrednosti za indikatorje na *strah pred viktimizacijo* (n=273).

V povprečju bi se najmanj ranljivo počutili v situacijah, ko kdo zvoní pri vratih in ne pričakujejo nikogar (hišni zvonec – 2.58). Očitno se v svojih domovih počutijo dovolj varne, saj so pozno zvečer navadno tudi vsi doma. Manj ranljivo bi se počutili tudi v situaciji, ko stojijo na avtobusni postaji, saj se vse dogaja podnevi in je zato občutek strahu bistveno manjši (2.87). Precej bolj ranljivo bi se počutili v situaciji, ko se izgubijo v soseski in za njimi hodi skupina pijanih mladostnikov (pot na zabavo – 3.5) ter ko zvečer nesejo smeti v smetnjak in pristopita dva neznaná moška (avtomobil – 3.47). Dobljeni rezultati glede na nereprezentativno študentsko populacijo so približno enaki kot rezultati v raziskavi, ki sta jo pri nas izvedla Meško in Areh (2003). Pravita, da »gre za okoliščine, ki si jih udeleženci lažje predstavljajo in se tudi lažje vživijo vanje. Pomeni, da so blizu realnosti oz. osebe jih ocenjujejo kot povsem mogoče. ... K temu prispevajo (tudi) vsakodnevna poročila medijev o kaznivih dejanjih, do katerih prihaja v stanovanjskih soseskah, na parkirišču, ulicah...« (2003: 11-12). Mediji pogosto poročajo o vandalizmu v družbi, zato si ni težko predstavljati, da bi lahko mimoidoči ogrožali našo osebno varnost.

Porazdelitev indikatorjev je dokaj simetrična in bolj sploščena, kjer so nekateri indikatorji nekoliko asimetrični v levo (predvsem nogometni navijači, avtomobil, pot na zabavo). Uporabljeni indikatorji kljub temu predstavljajo zanesljivo enodimenzionalno lestvico ($\alpha = 0.83$).

Razlike so pri skoraj vseh indikatorjih statistično značilne tudi glede na spol, kar pomeni, da ženske sebe bolj dojemajo kot lažjo žrtev in opisane okoliščine se jim tudi zdijo bolj verjetne za dejansko uresničitev v realnem okolju. Le pri indikatorju nogometni navijači (3.37) razlike niso statistično značilne, kar pomeni, da se ne glede na spol počutijo podobno boječe pred razočaranimi nogometnimi navijači.

Povprečje vsote vrednosti na posameznem indikatorju sestavlja¹² nov indeks, ki je v nadaljnji analizi poimenovan kot STRAH¹³, ki meri na intervalni lestvici od 1 do 5, kjer višja vrednost pomeni, da se oseba počuti bolj ranljivo.

Slika 4.9: Histogram za *strah pred viktimizacijo* (n=272).

Na intervalni lestvici od 1 (zelo varno) do 5 (zelo ogroženo) se porazdeljuje dokaj normalno in ima prav tako sploščeno porazdelitev, vendar se študenti pogosto niso znali opredeliti, kako močno strah ali ne jih je v posamezni od opisanih situacij. Niso se mogli vživeti v podane opise možnih realnih situacij, ker se jim na primer niso zdele verjetne ali pa sami še nikoli niso bili žrtev nasilja ali nikogar ne poznajo ipd., kar je že lahko predmet nove raziskave ali dopolnilo slednji.

4.3.1.3 Samozaščitno vedenje

Odvisna spremenljivka *samozaščitno vedenje*, ki se vsebinsko nanaša na izogibanje določenih predhodno stigmatiziranih krajev kot nevarnih ali preventivnega vedenja posameznika zaradi percepcije nevarnosti v neposrednem okolju. Kot je predstavljeno v operacionalnem modelu

¹² Indikatorji merijo stopnjo ogroženosti na 5-stopenjski lestvici, zato sem izvedla Faktorsko analizo z Metodo glavnih osi (PAF) ter poševno rotacijo Oblimin. Dobla sem samo en faktor, saj je lastna vrednost na 2. faktorju pod 1, kar pomeni, da izbrani indikatorji merijo isti pojem oz. eno dimenzijo. Uporabila sem Likertov merski inštrument, kjer sem vrednosti na indikatorjih seštela in delila s številom le-teh. Na novo dobljen indeks sem poimenovala STRAH.

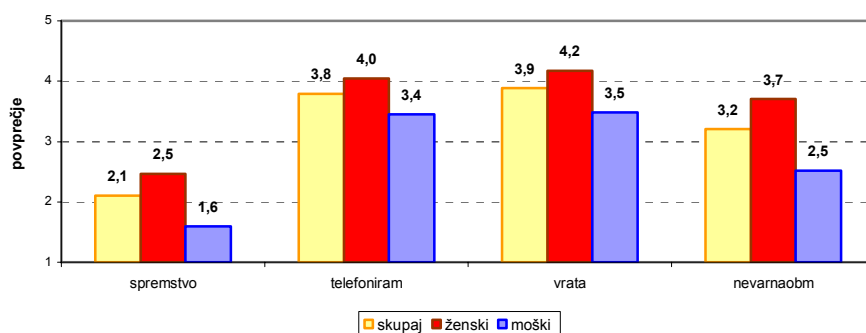
¹³ Združeni faktorji pojasnjujejo 46.1% variance.

spremenljivko *samozaščitno vedenje* pojasnujem s *strah pred viktimizacijo* in *izpostavljenost nasilnim žanrom*. Sestavljena je iz štirih indikatorjev, ki merijo koliko posamezniki že posegajo po samozaščitnih ukrepih.

Tabela 4.4: Samozaščitno vedenje – indikatorji.

Oznaka iz operacionalnega modela	Indikatorji za <i>samozaščitno vedenje</i>
Z ₁	Kadar grem ponoči ven, prosim koga, da me pospremi.
Z ₂	Kadar kam odpotujem, telefoniram domov, da sem varno prispel.
Z ₃	Kadar sem sam doma, poskrbim, da so vhodna vrata zaklenjena.
Z ₄	Kadar grem ponoči ven, pot načrtujem tako, da se izognem nevarnim območjem.

Pogostost uporabe samozaščitnih ukrepov je merjena na 5-stopenjski lestvici pogostosti preventivnega zaščitnega vedenja in ravnanja zaradi strahu pred nevarnostmi iz družbenega okolja: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – včasih, 4 – večinoma in 5 – vedno. Sledi grafičen prikaz povprečnih vrednosti indikatorjev, ki sestavljajo merski inštrument za samozaščitno vedenje glede na spol, kjer višja vrednost pomeni pogostejšo uporabo samozaščitnega ukrepa.

Slika 4.10: Povprečne vrednosti indikatorjev za *samozaščitno vedenje* glede na spol (n=271).

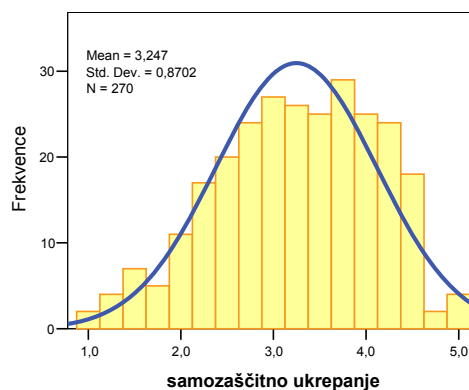
Iz povprečij je razvidno, da študenti najbolj redko prosijo koga za spremstvo, kadar gredo ponoči ven (2.1). Medtem ko so povprečne vrednosti na ostalih treh indikatorjih višje, kar pomeni, da posamezniki včasih oz. večinoma telefonirajo domov (3.79), poskrbijo, da so vhodna vrata zaklenjena (3.89) in se izogibajo nevarnim območjem (3.21).

Vsi indikatorji, razen spremstvo, so asimetrični v levo in sploščeni, med katerimi najbolj izstopa indikator nevarna območja. Pri slednjem so statistično značilne razlike največje¹⁴ tudi glede na spol, kjer so ženske pogosteje načrtujejo pot tako, da se izognejo nevarnim območjem.

¹⁴ Statistično značilne razlike glede na spol se pojavijo pri vseh merjenih indikatorjih ($p < 0.01$), kjer ženske v vsakem opisanem primeru pogosteje "izvajajo" samozaščitne ukrepe kot to priznavajo moški.

Razlike glede na spol pri kultivacijskih indikatorjih (tako pri indikatorjih *samozaščitno vedenje* kot pri indikatorjih *strah pred viktimizacijo*) niso značilne samo za naše družbeno okolje, saj so ženske na splošno bolj ranljiv del populacije. Gilchrist in drugi (v Meško in Pavlovič 1998) govorijo o stereotipih t.i. zaskrbljene ženske in neustrašnega moškega. Stereotip zaskrbljene ženske izhaja iz socializacije s strahom pred neznanim in neznanci, predvsem zaradi odnosa odvisnosti do znanih moških (oče, brat, partner) in socializacije s strahom pred javnim prostorom. Grofalo (v Nikolić-Ristanović 1989) tudi izhaja iz socializacije in učenja vlog kot dejavnikov, ki vplivata na strah pred kriminaliteto, saj se ženske učijo, naj bodo pasivne in odvisne od zaščite moških, medtem ko je pri moških potek socializacije ravno obraten, zato naj bi ženske izražale več boječnosti kot moški, neodvisno od njihove resnične možnosti viktimizacije.

Končni indeks¹⁵ sem sestavila iz povprečja vseh štirih indikatorjev ter sem ga v nadaljnji analizi poimenovala UKREP.¹⁶ Meri na intervalni lestvici od 1 do 5, kjer višja vrednost pomeni pogostejše preventivno samozaščitno ukrepanje zaradi percepcije nevarnosti v okolju.

Slika 4.11: Histogram za *samozaščitno vedenje* (n=270).

Indeks UKREP oz. *samozaščitno vedenje* posameznika se na intervalni lestvici od 1 (nikoli) do 5 (vedno) porazdeljuje asimetrično v levo in ima prav tako sploščeno porazdelitev.

¹⁵ Spremenljivke so merile pogostosti uporabe samozaščitnih ukrepov na 5-stopenjski lestvici, zato sem izvedla Faktorsko analizo. Uporabljena Metoda glavnih osi (PAF) ter poševna rotacija Oblimin sta mi podali samo en faktor, saj je lastna vrednost na 2. faktorju pod 1, kar tudi pomeni, da izbrani indikatorji merijo isti pojem oz. eno dimenzijo. Vrednosti na indikatorjih sem seštel in delila s številom le-teh ter dobljen indeks poimenovala UKREP.

¹⁶ Indikatorji pojasnjujejo 35.6% variance.

4.3.2 Karakteristike gledalcev televizije

Spremenljivka *čas*¹⁷ meri povprečno količino časa, ki ga na teden študentje namenijo gledanju televizije. Študentje dokaj malo časa namenijo gledanju televizije (11.4 ur na teden kar je v povprečju manj kot 2 uri na dan). Manj kot 10 ur na teden gleda televizijo kar 40% anketirane študentske populacije, kjer jih le 15% gleda televizijo več kot 20 ur na teden.

Po primerjavi razlik povprečij med študenti EF in MF sem ugotovila, da obstajajo značilne razlike med njimi v količini časa, ki ga namenijo gledanju televizije. Izkaže se, da študentje EF namenijo 2.4 ure več časa gledanju televizije na teden. Razlike so lahko posledica anketiranja študentov MF v času izpitnega obdobja in so tako bili nekateri anketirani na dan kolokvija in so na splošno tudi bolj zaposleni s študijem.

Tabela 4.5 prikazuje povprečne vrednosti izpostavljenosti žanrom vsebin, gledanja televizije nasploh ter samozaščitnega vedenja in strahu pred viktimizacijo glede na demografske spremenljivke.

Moški v povprečju pogosteje kot ženske gledajo akcijske filme, grozljivke, kriminalke, trilerje, dokumentarne oddaje in oddaje o kriminalu. Žanr informativne oddaje gledajo skoraj enako pogosto¹⁸, medtem ko so žanri romantični filmi, situacijska komedija in soap opere pogostejša izbira ženske študentske populacije.¹⁹ Študentje iz mestnega okolja pogosteje kot kolegi iz vasi in primestja spremljajo kriminalke, trilerje, dokumentarne oddaje in oddaje o kriminalu. Na vasi v povprečju pogosteje spremljajo informativne oddaje in v primestnem okolju v povprečju pogosteje izbirajo romantične filme in situacijske komedije. V mestu tudi pogosteje v povprečju posegajo po samozaščitnem vedenju, medtem ko je respondente v povprečju v primestnem okolju najbolj strah pred viktimizacijo.

Študentje iz EF pogosteje spremljajo vse navedene žanre kot to počno študenti MF, kjer so razlike med študenti statistično značilne pri žanru grozljivka, romantični filmi, komedije in soap opere.²⁰ Študentje starejši od 23 let pogosteje spremljajo večino žanrov (razen akcijskih filmov) in v povprečju statistično značilno več časa namenijo gledanju televizije kot njihovi mlajši kolegi, vendar je mlajše študente v povprečju bolj strah in pogosteje posegajo po samozaščitnem vedenju.

¹⁷ »Koliko ur v povprečju na teden (od ponedeljka do nedelje) gledaš TV?«

¹⁸ Razlike med ženskami in moškimi so pri žanru poročila in druge informativne oddaje statistično neznačilne ($p = 0.7$).

¹⁹ Razlike v gledanju žanrov med spoloma so statistične značilne ($p < 0.01$) pri akcijskem filmu, grozljivki, kriminalki, oddaji o nesrečah, ter romantičnem filmu in soap operi. Blizu značilni razliki ($p < 0.1$) med spoloma pri gledanju žanrov se pojavlja tudi pri dokumentarnih oddajah in dramah.

²⁰ Z 95% verjetnostjo lahko trdim, da študentje EF pogosteje spremljajo izpostavljene žanre kot študentje MF.

Tabela 4.5: Povprečja merjenih indikatorjev in indeksa glede na demografijo (n=278).

	SKUPAJ	SPOL		TIP KRAJEVNE SKUPNOSTI			FAKULTETA		STAROST	
		moški	ženski	vaško	primestno	mestno	EF	MF	22 let ali mlajši	23 let ali starejši
akcijski filmi										
povprečje	2.24	2.56	2.02	2.28	2.25	2.23	2.33	2.14	2.27	2.21
std.odklon	0.82	0.88	0.69	0.84	0.75	0.84	0.87	0.74	0.81	0.83
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
grozljivka										
povprečje	1.75	1.89	1.66	1.76	1.81	1.72	1.85	1.65	1.74	1.77
std.odklon	0.77	0.76	0.77	0.77	0.74	0.79	0.82	0.71	0.74	0.81
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
kriminalka										
povprečje	2.22	2.35	2.13	2.07	2.08	2.39	2.29	2.14	2.16	2.29
std.odklon	0.79	0.73	0.83	0.82	0.74	0.78	0.84	0.73	0.78	0.80
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
triler										
povprečje	2.11	2.19	2.06	1.99	1.97	2.27	2.16	2.06	2.06	2.18
std.odklon	0.83	0.84	0.82	0.74	0.77	0.88	0.89	0.75	0.80	0.86
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
dokumentarne oddaje										
povprečje	2.24	2.37	2.15	2.13	2.16	2.36	2.32	2.17	2.19	2.30
std.odklon	1.01	0.97	1.03	0.99	1.03	1.02	1.09	0.91	1.00	1.03
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
oddaje o kriminalu										
povprečje	2.27	2.52	2.09	2.27	2.14	2.36	2.32	2.22	2.22	2.32
std.odklon	0.97	0.94	0.95	0.96	0.92	1.00	1.02	0.90	1.03	0.90
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
dnevnik in druge informativne oddaje										
povprečje	3.80	3.83	3.78	3.99	3.66	3.82	3.85	3.75	3.65	3.97
std.odklon	1.03	1.12	0.97	0.86	0.99	1.11	1.01	1.06	1.13	0.89
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
romantični filmi										
povprečje	2.29	1.99	2.49	2.21	2.42	2.25	2.43	2.12	2.25	2.33
std.odklon	0.90	0.83	0.89	0.91	0.96	0.85	0.97	0.79	0.82	0.98
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
situacijska komedija										
povprečje	2.92	2.88	2.94	2.92	3.08	2.83	3.10	2.71	2.88	2.96
std.odklon	1.07	1.10	1.06	1.16	0.94	1.09	1.03	1.09	1.06	1.09
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
soap opera										
povprečje	1.61	1.29	1.83	1.61	1.60	1.61	1.75	1.42	1.59	1.63
std.odklon	0.99	0.64	1.12	1.09	0.89	1.00	1.14	0.73	0.94	1.04
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
drama										
povprečje	2.33	2.23	2.40	2.31	2.20	2.43	2.34	2.33	2.22	2.46
std.odklon	0.80	0.77	0.82	0.78	0.68	0.88	0.83	0.78	0.83	0.76
N	278	115	163	68	81	128	148	128	145	133
Povprečna količina čas, ki ga nameni za gledanje TV na teden										
povprečje	11.44	11.77	11.21	11.63	11.35	11.38	12.50	10.13	10.36	12.63
std.odklon	7.57	7.89	7.36	7.89	7.62	7.46	7.50	7.52	6.41	8.53
N	272	113	159	67	79	125	145	125	142	130
Samozaščitno vedenje										
povprečje	3.25	2.76	3.60	3.10	3.25	3.31	3.22	3.28	3.37	3.11
std.odklon	0.87	0.76	0.77	0.98	0.69	0.91	0.80	0.95	0.86	0.87
N	270	113	157	65	78	126	142	126	140	130
Strah pred viktimizacijo										
povprečje	3.09	2.73	3.36	3.05	3.13	3.09	3.06	3.13	3.17	3.01
std.odklon	0.76	0.74	0.66	0.69	0.73	0.81	0.77	0.75	0.68	0.83
N	272	114	158	65	80	126	144	126	140	132

4.3.3 Bivariatna analiza

Pearsonov koeficient korelacije je mera linearne asociacije in prikazuje v kakšnem odnosu so preučevane spremenljivke. Preden sem za spremenljivke s pomočjo statističnega programa SPSS določila zvezo med spremenljivkami sem s pomočjo grafa²¹ preverila, katera zveza med spremenljivkami žanri medijskih vsebin in kultivacijskima indikatorjema je res linearna²², ker drugače bi bila tudi uporaba Pearsonovega koeficienta korelacije nesmiselna.

Kultivacijski teoriji so med drugim tudi očitali, da le predpostavi linearen odnos med izpostavljenostjo medijskim vsebinam in kultivacijskimi indikatorji. Z grafom sem dobila šibek pozitiven linearen odnos pri samozaščitnem vedenju in soap operi, romantiki in dokumentarnih oddajah. Negativno linearno zvezo pa sem dobila pri žanrih triler, kriminalka in akcijski film, medtem ko zveza z drugimi žanri medijskih vsebin in samozaščitnim vedenjem ni niti linearna niti nelinearna.

Pri preverjanju odnosa kultivacijskega indikatorja strah pred viktimizacijo in žanri medijskih vsebin pa sem dobila šibek pozitiven linearen odnos pri žanru situacijska komedija in romantični filmi in negativno linearno zvezo pri žanrih triler, kriminalka, grozljivka, akcijski filmi, dokumentarne oddaje o nesrečah in raziskovalne dokumentarne oddaje.

Tabela 4.6: Pearsonovi koeficienti korelacije.

	Akcija	Grozljivka	Kriminalka	Triler	Dok. oddaje	Oddaje o krim.	Info. oddaje	Romanika	Komedija	Soap opera	Drama	Strah	Ukrep
Akcija	1												
Grozljivka	.333	1											
Kriminalka	.355	.381	1										
Triler	.192	.455	.587	1									
Dok. oddaje	.231	.190	.382	.297	1								
Oddaje o krim.	.265	.141	.244	.223	.644	1							
Info. oddaje	-.015	-.063	-.036	-.051	.180	.207	1						
Romanika	.053	.072	.127	.067	.083	-.019	-.045	1					
Komedija	.098	.062	.046	.046	.069	-.023	.147	.292	1				
Soap opera	-.017	.191	.105	.100	.082	.107	-.004	.365	.188	1			
Drama	.031	.028	.274	.207	.178	.108	.163	.292	.263	.115	1		
Strah	-.233	-.173	-.184	-.259	-.060	-.134	.090	.189	.010	.114	-.071	1	
Ukrep	-.182	-.071	-.079	-.125	.044	-.084	.020	.308	-.060	.104	.021	.588	1

S poudarjenim tiskom sem označila statistično značilne odnose med pari spremenljivk in z vijolično obarvanim poljem sem označila linearen odnos med kultivacijskimi indikatorji in žanri medijskih vsebin.

²¹ Scatter Plot: LLR Smoother

²² S povečevanjem ali zmanjševanjem količine časa, ki ga respondent nameni za spremljanje različnih žanrov medijskih vsebin se povečuje ali zmanjšuje samozaščitno vedenje in strah pred viktimizacijo.

Posamezniki, ki gledajo akcijske filme, gledajo tudi grozljivke, trilerje, kriminalke, dokumentarne oddaje in oddaje o kriminalu, kjer se ob gledanju navedenih žanrov njihov strah in samozaščitno vedenje zmanjšuje. Respondenti, ki gledajo informativne oddaje, radi spremljajo tudi dokumentarne oddaje in oddaje o kriminalu. Romantični filmi, komedije in soap opere so izbira drugih gledalcev. Tisti, ki radi gledajo drame pa gledajo tudi kriminalke, trilerje, dokumentarne oddaje in informativne oddaje ter romantične filme, soap opere in situacijske komedije.

Pri indeksu strah dobim negativno statistično značilno zvezo z akcijskimi filmi, grozljivko, trilerjem, kriminalko, oddajami s kriminalom, vendar pozitivno z romantičnimi filmi. Ukrep pa se statistično značilno negativno povezuje z akcijskimi filmi in trilerjem ter se kakor pri strahu pozitivno z ukrepom povezuje romantika. Tudi med kultivacijskima indikatorjema je dobljena pozitivna zveza.

4.3.4 Regresijska analiza

Za preverjanje hipotez in izhodiščnega modela je bila uporabljena Regresijska analiza²³, s pomočjo katere sem analizirala odnos med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami. V modelu spremenljivka *samozaščitno vedenje* (UKREP) predstavlja odvisno spremenljivko, ki jo pojasnujem s pomočjo pojasnjevalnih spremenljivk *strah pred viktimizacijo* (oz. STRAH) ter žanri medijskih vsebin.

V model sem vključila tudi demografske kontrolne spremenljivke (spol, starost, tip krajevne skupnosti, fakulteta in čas gledanja televizije). Prav tako sem preučila kultivacijska indikatorja glede na posamične demografske karakteristike anketirane študentske populacije. Tabela 4.7 podaja standardizirane regresijske koeficiente, ki podajajo smer in velikost vpliva, kjer so s poudarjenim tiskom označene statistično značilne²⁴ povezave.

²³ Uporabila sem metodo Enter, katera v model vključuje vse izbrane spremenljivke hkrati. Na vzorcu sem tako lahko ocenila parametre regresijskega modela in statistični pomen postavljenega teoretičnega modela.

²⁴ $p < 0.05$.

Tabela 4.7: Standardizirani regresijski koeficienti in statistika regresijskega modela za kultivacijske indikatorje glede na izpostavljenost žanrom medijskih vsebin na TV in demografijo.

	UKREP										STRAH									
	SKUPAJ	Spol		Tip krajevne skupnosti			Starost		Fakulteta		SKUPAJ	Spol		Tip krajevne skupnosti			Starost		Fakulteta	
		moški	ženski	mesto	primestno	vaško	22 let ali manj	23 let ali več	EF	MF		moški	ženski	mesto	primestno	vaško	22 let ali manj	23 let ali več	EF	MF
Žanri vsebin																				
AKCIJA	-.023	-.098	.028	-.145	.128	.017	-.004	-.061	-.056	-.002	-.073	-.026	-.059	.051	-.204	-.092	-.199	.011	-.099	-.008
GROZLJIVKA	.058	-.017	.003	.111	-.078	.216	.074	.052	.108	.013	-.020	-.008	.052	-.070	.239	-.338	-.206	.078	-.043	-.023
KRIMINALKA	-.030	-.065	-.084	-.069	.125	-.168	-.051	-.032	.077	-.150	.035	-.034	.084	.063	-.078	.254	.059	.025	.004	.119
TRILER	-.043	-.001	.013	-.160	-.012	-.045	-.103	.029	-.157	.078	-.158	-.191	-.160	-.038	-.475	-.017	-.074	-.238	-.134	-.185
DOKUMENT. ODDAJE	.093	.005	.196	.209	-.243	-.002	.163	.065	-.045	.171	.030	.080	-.053	-.064	.129	.102	.161	-.031	.020	.000
ODDAJE O NESREČAH	-.031	.013	-.061	.003	.086	-.051	-.068	.017	.127	-.131	-.045	-.102	-.039	.000	-.066	-.209	-.135	-.015	-.022	-.052
INFORMATIVNE ODDAJE	.026	.073	-.005	.064	.140	-.010	.053	-.052	.090	-.014	.072	.098	.099	.058	.072	.053	-.041	.179	.060	.110
ROMANTIKA	.238	.503	.024	.281	.328	.116	.261	.217	.299	.169	.007	-.104	.129	.059	-.060	.015	.129	-.051	-.050	.074
KOMEDIJA	-.150	-.295	-.125	-.136	-.145	-.217	-.275	-.041	-.158	-.190	.083	.131	.101	.166	.050	.061	.105	.042	.045	.129
SOAP OPERA	-.083	-.161	.031	-.079	-.002	-.278	-.029	-.153	-.148	.012	.035	.269	-.122	-.005	.003	.204	.057	.051	.078	-.030
DRAMA	.011	-.084	.116	-.044	-.027	.261	.044	-.048	.043	-.042	-.123	-.049	-.241	-.258	.261	-.175	-.169	-.052	-.136	-.089
Demografija																				
SPOL	.258	-	-	.068	.420	.228	.267	.249	.273	.263	.150	-	-	.239	.129	.110	.104	.172	.195	.096
STAROST	-.113	-.180	-.105	-.068	-.212	-.267	-	-	-.144	-.060	.003	-.019	.068	.045	-.026	-.048	-	-	-.004	-.006
TIP KS	.090	.191	.039	-	-	-	.056	.107	.062	.124	.013	-.024	.043	-	-	-	-.049	.041	.055	-.066
FAKULTETA	.019	-.061	.079	.049	.013	-.204	-.008	.016	-	-	.031	.080	.020	.036	.030	.179	.046	.039	-	-
ČAS GLEDANJA TV	.042	.171	.046	.040	-.057	.210	.008	.092	-.018	.096	-.033	-.102	-.042	-.049	-.056	-.171	.053	-.105	-.028	-.033
Kultivacijski indikator																				
UKREP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.474	.467	.508	.549	.322	.491	.347	.538	.414	.561
STRAH	.420	.344	.538	.497	.253	.503	.325	.528	.368	.474	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Statistika modela																				
POPRAVLJEN R ²	.491	.514	.334	.597	.557	.567	.440	.568	.451	.595	.425	.341	.371	.554	.437	.578	.402	.543	.382	.521

Statistika popravljen R^2 pove, da je v skupnem modelu UKREP z 49% pojasnjena odvisna spremenljivka *samozaščitno vedenje* z neodvisnimi pojasnjevalnimi spremenljivkami. Vpliv na *samozaščitno vedenje* je statistično značilen pri žanrih romantični film in situacijska komedija, pri demografiji je statistično značilen vpliv spola, starosti, tipa krajevne skupnosti in prav tako je statistično značilen vpliv kultivacijskega indikatorja *strah pred viktimizacijo*. V skupnem modelu za STRAH pa je z 43% odvisna spremenljivka *strah pred viktimizacijo* pojasnjena z neodvisnimi spremenljivkami, kjer je vpliv statistično značilen pri trilerju, spolu in *samozaščitnem vedenju*.

Na splošno se pri modelu STRAH kot najpogostejši vpliv žanra pojavljata drama in triler s statistično značilnim negativnim vplivom. Pogostejše spremljanje žanrov vodi v manjši strah pred potencialnimi nevarnostmi iz okolja. Tudi kultivacijska indikatorja imata medsebojen pozitiven vpliv, saj v modelu UKREP povečan strah pred viktimizacijo povečuje samozaščitno vedenje in v modelu STRAH pogostejša uporaba samozaščitnega vedenja povečuje občutek strahu pred viktimizacijo.

Vpliv žanrov vsebin na strah pred viktimizacijo se pri nekaterih demografskih spremenljivkah spremeni, kjer se moškim zmanjšuje občutek strahu pred viktimizacijo ob povečanem gledanju žanra soap oper, vendar moški nasploh malo časa namenijo gledanju tega žanra. Pri testiranju modela glede na tip krajevne skupnosti posameznika, sem ugotovila, da bo percepcija strahu večja pri posamezniku iz mesta, če bo le-ta več gledal situacijske komedije. V primestnem okolju pa strah pred viktimizacijo povečuje pogostejše gledanje žanrov grozljivka in drama, četudi je bil vpliv slednjega žanra pri merjenju celotnega vpliva na strah pred viktimizacijo obraten. Strah pred viktimizacijo v primestnem okolju zmanjšuje žanr triler, v vaškem okolju pa žanr grozljivka. Medtem ko se občutek ogroženosti v vasi povečuje ob gledanju kriminalk.

Med študenti, kjer je bil najmlajši star 18 let in najstarejši 37 let, se starejši od 23 let počutijo bolj ranljive ob pogostejšem spremljanju informativnih oddaj ter občutijo manj strahu ob pogostejšem gledanju trilerjev. Kar deloma potrjuje, da so učinki kultivacije kumulativni, saj so starejši daljše življenjsko obdobje izpostavljeni vsebinam televizije in so bili izpostavljeni več nasilnim dogajanjem v družbi kot mlajši. Tudi pri merjenju vpliva na celotno populacijo gledalcev pri ESS za Slovenijo v letu 2004 se pri pogostejšem spremljanju aktualnih dogajanj na televiziji povečuje občutek strahu, kjer bi morala preveriti vpliv medijskih vsebin ločeno, glede na demografske lastnosti populacije, kar je lahko predmet nove naloge.

4.3.5 Interpretacija pojasnjevalnega modela

Ob preverjanju teoretskega modela z regresijsko analizo sem ugotovila, da hipotezo *strah pred viktimizacijo povečuje samozaščitno vedenje* delno drži, vendar je težko določiti ali je strah zaradi možnosti pred viktimizacijo res pogoj za povečano samozaščitno vedenje ali je obratno. Posameznik lahko več posega po samozaščitnih ukrepih zaradi večje percepcije nevarnosti v zunanjem svetu, zato bo tudi osebna zaščita močnejša, vendar tega ne morem zagotovo potrditi. Težko je v slednjem primeru določiti, kaj je vzrok in kaj posledica.

Pri testiranju vpliva izpostavljenosti žanrom vsebin na kultivacijska indikatorja samozaščitno vedenje in strah pred viktimizacijo pa so se le nekateri vplivi žanrov pokazali za značilne. Na strah pred viktimizacijo statistično značilno vplivata žanra triler in drama, vendar s pogostejšim spremljanjem filmov slednje zvrsti se posamezniki počutijo manj ranljive in dovzetne na nevarnosti v družbenem okolju. Mogoče tudi zato, ker je Slovenija nasploh varna država in se ne zgodi vsako minuto nasilno kriminalno dejanje kot v ZDA in kot jih lahko vsakodnevno gledamo na televiziji v različnih žanrih programov. Tudi v raziskavi ESS 2004 sem ugotovila, da v Slovenskem medijskem prostoru splošno gledanje televizije zmanjšuje občutek ogroženosti v lastni soseski, medtem ko ga gledanje aktualnih dogodkov in informativnih oddaj povečuje.

Pri preverjanju hipoteze *izpostavljenost nasilnim žanrom povečuje samozaščitno vedenje* je razvidno, da povečano gledanje romantičnih filmov povečuje uporabo samozaščitnih ukrepov, na drugi strani pa povečano gledanje situacijskih komedij zmanjšuje samozaščitno vedenje, vendar v mestnem okolju povečano gledanje situacijskih komedij povečuje strah pred viktimizacijo (podobne rezultate dobila Cohen in Weimann 2000). Po razčlenitvi glede na spol je razvidno, da se moškim zmanjšuje samozaščitno vedenje ob gledanju situacijskih komedij in soap oper (obratno kot pri moških glede na strah pri viktimizaciji). Povečuje pa se njihova uporaba samozaščitnih ukrepov ob povečanem gledanju romantičnih filmov. Medtem ko na ženske k povečani uporabi samozaščitnega vedenja značilno vpliva pogostejše spremljanje raziskovalno dokumentarnih oddaj (npr. Mafijski morilec in psihiater).

V obeh modelih je značilen vpliv spola, medtem ko je vpliv starosti in tipa krajevne skupnosti značilen le v modelu samozaščitno vedenje. Zanimivo je, da ni razlik glede na spol pri kontroliranju vpliva glede na tip krajevne skupnosti med mestno populacijo, kjer moški in ženske podobno pogosto posegajo po samozaščitnem vedenju. Medtem ko so razlike glede na strah pri mestni populaciji značilne, kjer so ženske tiste, ki jih je bolj strah možnosti lastne viktimizacije, čeprav so manj verjetna možna žrtev (najverjetneje zaradi privzgojenih vlog).

Ni toliko pomembno na kašni populaciji smo raziskavo izvedli, saj so tudi pri drugih raziskavah ugotovili, da se vsesplošno gledanje televizije in gledanje specifičnih žanrov značilno razlikuje ne samo med različnimi družbenimi skupinami, ampak tudi znotraj samih skupin, kot v našem primeru študentov glede na spol, tip krajevne skupnosti, starost in fakulteto. Kot pravita tudi Cohen in Weimann (2000) je občinstvo raznoliko, kar je dejstvo, saj živimo in smo vzgojeni v različnih družbeno-kulturnih območjih, kjer imajo na posameznike iste vsebine lahko različne učinke. Gledanje nekaterih žanrov ima na nekatere gledalce nek učinek na oblikovanje njihovih prepričanj. Kadar se pojavi kultivacijski učinek, le-ta variira glede na žanre, karakteristike gledalca in kultiviranih prepričanj o družbeni resničnosti.

Za boljše razumevanje kako gledalci percipirajo medijske vsebine in realizem v njih bi se najprej morala osredotočiti na določitev pogojev, kdaj gledalci postanejo zavestni, da je v programu prisoten realizem ali ga ni. Nekatera sporočila predstavljajo bolj tihe podobe ali ideje kot druga sporočila, saj nimajo vse medijske vsebine enako verjetnost, da pridobijo pozornost gledalca. Najprej bi bilo potrebno ugotoviti, katere medijske vsebine gledalci najpogosteje izbirajo, kako jih dojemajo in šele nato izvesti raziskavo vpliva na kulturne indikatorje. Ne glede na to, da imamo v slovenskem prostoru možnost izbire med mediji iz različnih držav (Nemčija, Avstrija, Hrvaška, Madžarska itn.) še ni pogoj, da se nanje tudi obračajo po več informacij, saj če bi se, bi se verjetneje tudi vpliv gledanja aktualnih dogodkov v raziskavi ESS spremenil. Predvsem se je potrebno prepričati ali so vsebine, ki jih preučujemo, res dosegle tudi samega gledalca in kako jih le-ta razume.

5 Zaključek

V današnjem času medijske vsebine televizorja gledalcu predstavljajo le enega izmed virov informacij in široko sprejetih družbenih podob, vendar malo ljudi išče informacije drugje kot v medijih, četudi narašča delež uporabnikov interneta. Mediji predstavljajo pomemben dejavnik pri ustvarjanju občutkov ogroženosti, saj imajo ključno vlogo tudi pri informiranju ljudi o kriminaliteti in možnostih za preprečevanje viktimizacije. Kljub temu obstaja velika verjetnost za pretirano dramatiziranje in pretiravanje v prikazovanju nasilnih vsebin (npr. glej primerjavo osrednjih informativnih oddaj na *POP TV* in *TV SLO 1* v Petrovec (2001)), na podlagi katerega si ljudje oblikujejo sliko o družbeni resničnosti.

V diplomskem delu sem poskušala raziskati vpliv količine časa spremljanja različnih žanrov medijskih vsebin na odzivno vedenje posameznika v družbi. Zanimalo me je predvsem ali prekomerni gledalci percepirajo več nevarnosti v realnem družbenem prostoru in ali pogosteje preventivno posegajo po samozaščitnih ukrepih. Teoretsko izhodišče za postavitev modela je bila kultivacijska teorija, ki ne glede na podano teoretsko verodostojnost nehote izpušča številna kompleksna razmerja med simboličnimi strukturami, vedenjem in pogledi javnosti, ki jih je nasploh nemogoče v celoti zajeti. Prav tako je nemogoče izločiti "proces" kultivacije iz primarne socializacije, saj je pomembno, koliko so v samem otroštvu oz. obdobju odraščanja otroci integrirani z družino, z bližnjimi sorodniki, s prijatelji, s sošolci in koliko so prepuščeni simboličnemu svetu televizije. Raziskave izvedene na otrocih, ki še niso toliko integrirani v televizijski pogled na svet dokazujejo, da imajo vsebine, ki jih gledajo, nanje vpliv. Ko gledajo agresivne filme, bodo najverjetneje posnemali agresivno prizore, kakor kadar gledajo informativne oddaje o resničnem dogajanju v njihovi bližnji soseski, bodo izražali večjo percepcijo strahu.

Na splošno je povezava med medijskimi vsebinami in kultivacijskimi indikatorji najbolj značilna predvsem za ameriško kulturno okolje, kjer vsebine na njihovih malih ekranih najpogosteje prikazujejo realna kriminalna dejanja v družbi, ki so tudi med najbolj gledanimi (npr. Reality TV). Cilj medijskih hiš je predvsem tržni, saj si prvotno želijo ustvariti čim večji dobiček, na drugi strani pa ustvarjajo nasilno in prestrašeno družbo. Ne zavedajo se, ali pa se nočejo zavedati, kakšen vpliv imajo njihove vsebine na posameznike v njihovih družbi.

Obstajajo tudi nekateri dvomi ali je kultivacija sploh možna v drugem kot v ameriškem okolju, deloma zaradi različne vsebine medijev in predvsem zaradi različne uporabe medijev. Dileme, ki se pojavljajo pri raziskovanju medijskih učinkov in njihovim razumevanjem s pomočjo kultivacijske teorije, so lahko izziv za nadaljnja raziskovanja. Poskusiti predvsem pojasniti, zakaj razmerje med gledanjem televizije in stopnjo kultivacije ni vedno linearno, razložiti, zakaj so kultivacijski koeficienti neprestano šibki, raziskati vpliv vključitve razlik med gledalci (Potter 2004) ter nadalje upoštevati kako kultivacija ni vsesplošen učinek, ampak vpliva na različne ljudi v različnih družbenih okoljih na različne načine.

V raziskavi sem upoštevala, da lahko v današnjem času izbiramo med večjo ponudbo programov z različnimi žanri vsebin, ki zadovoljujejo potrebe različnih gledalcev. Tudi gledalci sami lahko izbirajo veliko bolj kot kdajkoli do sedaj med žanri vsebin, ki so v skladu z njihovimi interesi in željami. Gledalci, ki preferirajo akcijske vsebine, srečujejo več nasilja kot gledalci ljubezenskih zgodb, četudi oba preživita enako količino časa pred televizijo, zato bi lahko pričakovala specifičen vpliv žanra, vendar ni tako. Kar pomeni, da bi tisti, ki več časa

spremljajo akcijske filme doživljali več strahu pred viktimizacijo, kakor bi tudi pogosteje posegali po samozaščitnih ukrepih. Ugotavljam, da gledanje različnih žanrov oblikuje različne poglede na svet, vendar četudi posameznik preferira nek žanr ni nujno, da bo naj le-ta nanj imel vpliv, saj recimo moški preferirajo akcijske filme, ampak na povečanje samozaščite vpliva pogostejše spremljanje romantičnih filmov. Kar je na drugi strani pogostejša izbira žensk, vendar se ženske že nasploh večinoma počutijo bolj ranljive, predvsem zaradi socializacije do neznanih drugih, zato ni potrebna posebna izpostavljenost nobenemu žanru medijskih vsebin. Kultivacijski učinki so programsko specifični in ne rezultat splošnega gledanja televizije, saj so ljudje na splošno naklonjeni izbiri le določenih žanrov.

Kultivacija je močna pri določenih ljudeh, negativna pri drugih tipih ljudi in neobstoječa pri drugih skupina, kjer je tudi rezultat skupnega učinka šibek v koeficientu, kar lahko zavaja pri interpretaciji. Različni ljudje so kultivirani na različne načine, torej obstoji več kultivacij, ki bi jih morali preučiti ločeno. Oseba je lahko dovzetna za nekaj skozi izpostavljenost medijski vsebini, vendar kultivacija prihaja iz izkušenj realnega sveta mnogo bolj kot od izpostavljenosti televiziji, saj so vrednosti koeficientov pri izpostavljenosti medijskim vsebinam dokaj skromni in šibki ter pri določenih podskupinah se smer vpliva spremeni.

V izvedeni raziskavi neodvisna spremenljivka izpostavljenost televiziji ne meri več samo količine časa, ki smo ga namenili za spremljanje televizije, ampak posameznikov meni gledanja, kjer je v ospredju predvsem vsebina televizije in ne posameznikove osebne lastnosti. Pomemben je odnos posameznika do vsebin, ki se skozi čas spreminjajo in ustrezno z njimi tudi kultivacijski učinki. Dejstvo je, da ljudje, ki so po naravi bolj boječi v odnosu do realnega sveta, posledično manj zapuščajo dom in tudi več gledajo televizijo (npr. starejši in ženske so bolj boječi), vendar televizija lahko ustvari prestrašen svet, kakor lahko oblikuje bolj zaupanja vreden in prijazen svet, kar je odvisno od številnih dejavnikov in ne samo od prejete medijske vsebine.

6 Literatura in viri

- Altheide, David L. (1984): Media Hegemony: A Failure of Perspective. *Public Opinion Quarterly*, 48, 476-490.
- Altheide, David L. in Michalowski, Sam R. (1999): Fear in the News: A discourse of control. *The Sociological Quarterly*, 40(3), 475-502.
- Areh, Igor, Meško, Gorazd (2003): Strah pred kriminaliteto v Sloveniji. Dostopno na <http://www.vpvs.uni-lj.si/krim/files/mesko-areh.doc> (21. november 2004).
- Becker, Samuel L. (1984): Marxist Approaches to Media Studies – The British Experience. *Critical Studies in Mass Communication*, 1, 66-80.
- Busselle, Rick, Ryabovolova, Alina in Wilson, Brian (2004): Ruining a Goog Story: Cultivation, Perceived Realism and Narrative. *Communications*, 29, 365-378.
- Carragee, Kevin M. (1993): A Critical Evaluation of Debates Examining the Media Hegemony Thesis. *Western Journal of Communication*, 57, 330-348.
- Carter, Cynthia in Weaver, Kay C. (2003): Violence and the Media. Open University Press: Buckingham – Philadelphia.
- Croteau, David R. in Hoynes, William (2000): Media/ Society: Industries, Images, and Audiences. Pine Forge Press: Thousand Oaks, California.
- Cohen, Jonathan in Weimann, Gabriel (2000): Cultivation Revisited: Some Genres Have Some Effects on Some Viewers. *Communication reports*, 13(2), 99-115.
- Federal Bureau of Investigation: Crime in the United States 2004: Uniform Crime Reports. Dostopno na http://www.fbi.gov/ucr/cius_04/ (13. junij 2006)
- Gerbner, George (1984): Defining the Field of Communication. *Association for Communication Administration Bulletin*, 10-11.
- Gerbner, George (1996): TV Violence and what to do about it. *Nieman Reports*, 50(3), 10-15.
- Gerbner, George (1998): Cultivation Analysis: An Overview. *Mass communication & Society*, 1(3/4), 175-194.
- Gumpert, Gary in Cathcart, Robert (1990): Theory of Mediation. V Ruben, Lievrouw (ur.): *Mediation, Information and Communication*, 21-36.
- Hughes, Michael (1980): The Fruits of Cultivation Analysis: A Reexamination of Some Effects of Television Watching. *Public Opinion Quarterly*, 287-303.

- Lee, Gunho (2005): Not only a Critical Thinker, but also an Active Participant: A Way of Thinking Audience in the Digital Age. Na konferenci International Communication Research, New York City, New York, ZDA, dne 26 – 30. maja 2005.
- Lett, Meridith D., DiPietro, Andrea L. in Johnson, Danette Ifert (2001): Examining Effects of Television News Violence on College Students through Cultivation Theory. *Communication Research Reports*, 21(1), 39-46.
- Luthar, Breda (1996): Analiza medijskega vpliva v semiotski družbi. *Teorija in praksa*, 33(2), 181-193.
- Malnar, Brina (2004): Evropska družboslovna raziskava 2002: zaključno raziskovalno poročilo. Fakulteta za družbene vede, IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana.
- McQuail, Dennis (1985): *Mass Communication Theory*. Sage Publication: London, Beverly Hills, New Delhi.
- McQuail, Dennis (2005): *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage Publication: London, Thousand Oaks, New Delhi.
- McQueen, David (1998): *Television. A Media Student's Guide*. Arnold: London.
- Meško, Gorazd in Areh, Igor: Strah pred kriminaliteto. Dostopno na: <http://www.vpvs.uni-lj.si/krim/files/mesko-areh.doc> (21. november 2004).
- Meško, G. in Pavlović, Zoran (1998): Strah pred kriminaliteto – izzivi za raziskovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 49(4), 346-353.
- Nabi, Robin L. in Sullivan, John L. (2001): Does Television Viewing Relate to Engagement in Protective Action Against Crime?: A Cultivation Analysis from a Theory of Reasoned Action Perspective. *Communication research*, 28(6), 802-825.
- Nikolić-Ristanović, Vesna (1989): Strah od kriminaliteta – pojem, uzorci i uslovi. *Arhiv*, 4, 477-488.
- Petrovec, Dragan (2003): Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji. Mirovni inštitut, Ljubljana.
- Potter, James W. (1990): Adolescents' Perceptions of the Primary Values of Television Programming. *Journalism Quarterly*, 67(4), 843-851.
- Potter, James W. (1999): *On Media Violence*. Sage publications: Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Potter, James W. (2004): *Media Gravitation Theory*. Na konferenci Mass Communication Division of the International Communication Association, oktober 2004.

- Roskos-Ewoldsen, Beverly, Davies, John in Roskos-Ewoldsen, David R. (2004): Implications of the Mental Models Approach for Cultivation Theory. *The European Journal of Communication Research*, 29(3), 345-363.
- Rossmann, Constanze in Brosius, Hans-Bernd (2004): The Problem of Causality in Cultivation Research. *Communications*, 29, 379-397.
- Segrin, Chris in Nabi, Robin L. (2002): Does Television Viewing Cultivate Unrealistic Expectations about Marriage? *Journal of communication*, 52(2), 247-263.
- Shrum, L. J. (1999): The Relationship of Television Viewing with Attitude Strength and Extremity: Implications for the Cultivation Effect. *Media Psychology*, 1, 3-25.
- Stanković, Peter (2006): *Politike popa – uvod v kulturne študije*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Williams, Sherwood J., Singh, Krishna B. in Singh, Betsy B. (1994): Urban Youth, Fear of Crime, and Resulting Defensive Actions. *V Adolescence*, 29(144), 323-330.